

בבית המשפט העליון

רע"א 1219/18

לפני: כבוד השופט י' עמית
כבוד השופט ד' מינץ
כבוד השופטת י' וילנר

המבקש: שי פרץ

נגד

המשיבים: 1. שלמה חברה לביטוח בע"מ
2. רון זוהר

בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בבאר שבע בע"א 6698-12-17 שניתן ביום 14.1.2018 על ידי כב' השופטת שרה דברת

בשם המבקש: עו"ד ורד נעים
בשם המשיבה 1: עו"ד אתי עטייה

פסק דין

השופט י' עמית:

ראובן, המבוטח בביטוח אחריות, פגע ברכבו של שמעון. לאחר האירוע, ראובן מסר מידע כוזב למבטחתו בכוונת מרמה על מנת לקבל תגמולי ביטוח. בגין כך, המבטחת פטורה מחבותה כלפי ראובן לפי סעיף 25 לחוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981 (להלן: חוק חוזה הביטוח או החוק). האם הפטור יחול גם במישור שבין מבטחתו של ראובן לבין שמעון, ניזוק תם לב שלא היה שותף למרמה מצד ראובן? זו השאלה העומדת לפתחנו.

בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי (כב' השופטת ש' דברת), בו נתקבל ערעור על פסק דינו של בית משפט השלום (כב' השופטת ל' אדלשטיין) ונקבע כי הפטור לו זכאית המבטחת ביחסים בינה לבין המבוטח, חל גם ביחסים בינה לבין צד ג' תם לב, באופן השולל ממנו תגמולי ביטוח.

רקע עובדתי והליכים קודמים

1. המבקש הוא רוכב אופניים מקצועי אשר נפגע מרכבו של המשיב הפורמאלי (להלן: זהר) בעת שרכב יחד עם חבריו בשול הימני של כביש 25 מכיוון באר שבע

לכיוון אשל הנשיא (גם חברו של המבקש נפגע בתאונה זו). זהר המשיך בנסיעתו מבלי להושיט עזרה לנפגעים, הוגש נגדו כתב אישום, והוא הורשע במסגרת הסדר טיעון בנהיגה בקלות ראש ותחת השפעת אלכוהול.

לאחר קרות האירוע, זהר פנה למבטחת בדרישה לקבל תגמולי ביטוח עבור הנזקים שנגרמו לרכבו, תוך שהוא מוסר הצהרה שקרית שלפיה הנזק לרכבו נגרם במהלך ניסיון חנייה.

המשיבה היא החברה המבטחת אשר ביטחה את זהר בביטוח מקיף (להלן: המבטחת).

המבקש תבע את זהר ואת המבטחת בתביעה בסדר דין מהיר בגין נזקי הרכוש שנגרמו לאופניו ולציודו, בסכום של כ-32,000 ש"ח. המבטחת הגישה נגד זהר תביעה שכנגד, בשל כך ששילמה לו את תגמולי הביטוח עבור הנזקים שנגרמו לרכבו, בהסתמך על הצהרתו השקרית.

2. בית משפט השלום קיבל את התביעה של המבקש נגד זהר והמבטחת במלואה וכן קיבל את התביעה שכנגד של המבטחת נגד זהר. בית משפט השלום העדיף את גרסת המבקש על פני גרסתו של זהר, שבה נמצאו סתירות משמעותיות. כאמור, זהר הורשע בפלילים וחברו, שעדותו יכולה לחזק את עדותו של זהר, לא התייצב. לפיכך, בית משפט השלום קיבל במלואה את גרסת המבקש לעניין אחריותו של זהר לתאונה.

באשר לתביעה שכנגד, נקבע כי המבטחת אינה חייבת לשלם לזהר את תגמולי הביטוח, מאחר שמסר דיווח כוזב שמנע ממנה את האפשרות לחקור את הנסיבות בזמן אמת. בכך, קמה תחולה לסעיף 25 לחוק חוזה הביטוח ומעשה המרמה מקנה למבטחת את הזכות להיפרע מזהר את התשלומים ששילמה לו בגין הנזקים שנגרמו לרכבו. ביחס לתביעת המבקש, נקבע כי למרות קיומה של מרמה מצידו של זהר, אין לשלול מהמבקש, צד שלישי תם לב, את תגמולי הביטוח.

3. על קביעה זו של בית משפט השלום, הגישה המבטחת ערעור לבית המשפט המחוזי.

בית המשפט המחוזי קיבל את הערעור וקבע כי הפטור הקבוע בסעיף 25 לחוק חוזה הביטוח חל גם כלפי צד ג' תם לב. זאת, מאחר שעל אף היריבות הישירה שיש

לצד השלישי מול המבטחת מכוח סעיף 68 לחוק חוזה הביטוח, אין לצד השלישי אלא מה שיש למבוטח. לכן, מקום שבו נשללה זכותו של זהר בשל מעשה המרמה כלפי מבטחתו, גם למבקש לא קמה זכות כלפי המבטחת. בית המשפט המחוזי ציין כי ביטוח אחריות הינו ביטוח "רשות", ולנפגע אין זכות קנויה לכך שהפוגע בו יהיה מבוטח. נקבע כי תכלית הביטוח היא להגן על המבוטח מפני תביעה של צד שלישי, וכדי לפשט את ההליכים, הוכרה זכות תביעה ישירה בין צד ג' למבטחת. אלא שאין בכך כדי לשנות את נקודת המוצא לפיה הזכות לקבלת תגמולי הביטוח היא של המבוטח, ובמצב שבו נשללה זכותו של המבוטח לקבל את תגמולי הביטוח, אין לצד השלישי זכות עדיפה על זו של המבוטח.

על פסק דינו של בית המשפט המחוזי נסבה הבקשה שבפנינו.

תמצית טיעוני הצדדים

4. לגישת המבקש, טענת המרמה שהעלתה המבטחת כלפי זהר, היא טענה "חיצונית" לפוליסת הביטוח, אשר לא עומדת למבטחת כלפי צד שלישי תם לב, שלא היה לו חלק במרמה ושאינו יכול להתגונן מפניה. עוד גורס המבקש כי קביעתו של בית המשפט המחוזי, לפיה יכולתה של המבטחת להתגונן מפני תביעת צד שלישי נחלשת כאשר המבוטח מסר לה פרטים מוטעים, צריכה להיבחן בכל מקרה לגופו ובמקרה דנן כלל לא נטענה על ידי המבטחת. המבקש הצביע על כך שאין פסק דין מנחה של בית המשפט העליון בסוגיה, ומשכך, המקרה נכנס בגדר המקרים החריגים המצדיקים מתן רשות ערעור ב"גלגול שלישי".

5. המבטחת, היא המשיבה בהליך דנן, תמכה יתדותיה בפסק דינו של בית המשפט המחוזי. לשיטתה, בסעיף 25 לחוק נאמר כי "פטור המבטח מחבותו", ופטור זה יחול גם במערכת היחסים בין המבטחת לצד שלישי. פרשנות אחרת, תשנה את מהותו של ביטוח האחריות. לגישת המבטחת, התביעה הישירה של הצד השלישי כנגדה מכוח הוראת סעיף 68 לחוק חוזה הביטוח, תלויה בקיומה של זכות של המבוטח כלפי המבטחת, ובלעדיה, לצד השלישי אין יריבות ישירה וזכות תביעה כלפיה.

דיון והכרעה

6. הסוגיה שבפנינו מעלה שאלה עקרונית החורגת מהעניין שיש לצדדים הישירים בהכרעה במחלוקת. פסק דינו של בית המשפט המחוזי עומד מול שורה של פסקי דין

של בתי משפט השלום, בהם נקבע כי צד שלישי תם לב זכאי לפיצוי מהמבטחת, גם אם הוכחה כוונת מרמה של המבוטח לפי סעיף 25 לחוק (תא"מ (כ"ס) 11115-03-14 כלל חברה לביטוח בע"מ נ' אוחיון (29.12.2015) (להלן: עניין אוחיון); תא"מ (חי') 40288-08-15 הכשרה חברה לביטוח בע"מ נ' שם טוב (21.2.2017); ת"ק (ראשל"צ) 1899/07 אירינל נ' אביטל (24.3.2008); תא"מ (ב"ש) 44661-12-15 כלל חברה לביטוח בע"מ נ' נשאש (10.12.2017); תא"מ (נצ') 47175-05-12 עלואן נ' נערה (19.8.2013)). מאחר שלפסק דין מחוזי יש כוח מנחה, אני סבור כי ראוי להתיר את הספקות ולקבוע הלכה בנושא. לאור זאת, ומכוח סמכותנו לפי תקנה 410 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, ראינו לדון בבקשה כאילו ניתנה רשות ערעור והוגש ערעור על פי הרשות שניתנה. לפיכך, המבקש ייקרא מעתה "המערער".

בטרם אגש לבחון את הסוגיה העומדת לפתחנו, אפרוש בקצרה את המארג הנורמטיבי שבו היא שזורה.

המסגרת הנורמטיבית - מעמד הצד השלישי בביטוח אחריות

7. פרק א' לחוק חוזה הביטוח חל על כל סוגי הביטוח. כפי שמבהירה הוראת סעיף 40 לחוק, החותמת את פרק א' : "הוראות פרק זה יחולו על כל סוגי ביטוח זולת אם יש בפרק אחר של חוק זה או בחוק אחר הוראות מיוחדות לעניין הנדון".

פרק ב' לחוק עניינו בביטוח חיים (סעיפים 41-52), פרק ג' לחוק עוסק בביטוח תאונה מחלה או נכות (סעיפים 53-54), ופרק ד' לחוק עוסק בביטוח נזקים. בתוך פרק ד' לחוק אנו מוצאים את סימן ב', שכותרתו "ביטוח אחריות" (סעיפים 65-71), שמכונה בז'רגון המקצועי 'ביטוח חבות': ביטוח כלפי צד שלישי בגין נזקים שנגרמו לו על ידי המבוטח.

8. סעיף 65 לחוק חוזה הביטוח מגדיר מהו ביטוח אחריות:

מהות הביטוח

65. בביטוח אחריות חייב המבטח לשפות בשל חבות כספית שהמבוטח עשוי להיות חייב בה לצד שלישי; מקרה הביטוח חל ביום שבו נולדה עילת החבות האמורה.

מקרה הביטוח לפי סעיף 65 הוא אירוע שגרם נזק לצד השלישי (או מקרה ביטוח אחר כפי שהוגדר בבסיס הביטוח). ביטוח אחריות מקנה למבוטח הגנה מפני

חבות כספית אפשרית כלפי אדם שלישי. תגמולי הביטוח אמורים להגיע לידי הניזוק- הצד השלישי, אך מטרת הפוליסה אינה להיטיב עם הצד השלישי או לבטח את הצד השלישי בגין נזקיו, אלא לבטח את החבות הכספית של המבוטח כלפי הצד השלישי (כגון ביטוחי חבות של בעלי חצרים, עסקים, קבלנים, אחריות מקצועית, חבות מעבידים, טיב מוצר ועוד).

במוקד דיוננו ניצב סעיף 68 לחוק:

מעמד הצד השלישי

68. בביטוח אחריות רשאי המבטח - ולפי דרישת הצד השלישי חייב הוא - לשלם לצד השלישי את תגמולי הביטוח שהמבטח חייב למבוטח, ובלבד שהודיע על כך בכתב למבוטח 30 ימים מראש והמבוטח לא התנגד תוך תקופה זו; אולם טענה שהמבטח יכול לטעון כלפי המבוטח תעמוד לו גם כלפי הצד השלישי.

ככלל, תשלום תגמולי ביטוח לצד שלישי מותנה בתנאים הבאים: ראשית, יש לקבוע אם יש להטיל על המבוטח חבות כלפי הצד השלישי. שנית, יש לברר אם מדובר בחבות מן הסוג המכוסה על ידי חוזה הביטוח. בהתקיים שני התנאים הראשונים, יש לבחון את השאלה השלישית והיא "אם קמה חובה חוזית של המבטח לשפות את המבוטח לאור הוראות הפטור שנקבעו בפוליסת הביטוח או בחקיקה" (ע"א 3182/02 אשד (1980) מהנדסים ויועצים תעשייה ניהול ומכון בע"מ נ' המגן חברה לביטוח בע"מ, פ"ד נח(2) 179 (2003); ירון אליאס דיני ביטוח כרך ב' 1225 והאסמכתא שם (מהדורה שלישית, 2016) (להלן: אליאס)).

9. סעיף 68 מקנה לצד שלישי זכות תביעה ישירה נגד המבטח, והוא יוצר "יריבות ישירה" ביניהם (אורי ידין חוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981, 162 (פירוש לחוקי החוזים בעריכת ג' טדסקי, התשמ"ד) (להלן: ידין)). מדובר בסעיף קוגנטי, לאור סעיף 71(א) לחוק חוזה הביטוח הקובע כי "הוראות סעיפים 66 ו-68 עד 70 - אין להתנות עליהן" (שחר ולר "ניגוד אינטרסים בביטוח אחריות וכמה הערות על זכות התביעה הישירה של הניזוק" עלי משפט ה' 217, 224 (2006) והאסמכתאות שם (להלן: ולר - ניגוד אינטרסים)). סעיף זה הפך את חוזה הביטוח, במידה מסוימת, לחוזים "סטטוטוריים", במובן זה שזכאותו של הצד השלישי לתגמולי ביטוח אינה תולדה של רצון המבטח או המבוטח, אלא נובעת מכוח החוק (ולר - ניגוד אינטרסים, עמ' 233 והאסמכתאות שם).

ניתן להצביע על שני טעמים עיקריים המונחים בבסיס סעיף 68 והם: יעילות – היריבות הישירה בין הצד השלישי-הניזוק לבין המבטח, מונעת פיצול מלאכותי של תביעתו לשתי תביעות נפרדות ו"סעיף זה ברכה ככלל בקיומו, בחסכון ההתדיינויות ובעשיית צדק" (רע"א 4395/14 כהן נ' הכשרה חברה לביטוח בע"מ, פסקה ז (19.8.2014)); הבטחת תשלום הנזק – באמצעות התביעה הישירה, הצד השלישי מונע את הסיכון שהמבוטח יחזיק בתגמולי ביטוח האחריות במקום להעבירם אליו (אליאס בעמ' 1239).

ביטוח אחריות מקדם אפוא את האינטרס של הצד השלישי, בשל יכולתו להיפרע מן המבוטח. אך היקף זכותו של הצד השלישי הוא כהיקף זכותו של המבוטח, והוא יכול לתבוע רק את תגמולי הביטוח שהמבטח חייב למבוטח. זכותו של הצד השלישי "נגזרת" מזכותו של המבוטח וכפופה לטענות המבטח נגד המבוטח, כפי שנרחיב בהמשך, הגם שהדבר אינו פוגע בעצמאות תביעתו (שושנה נתניהו "זכותו הישירה של הצד השלישי כנגד המבטח בביטוח אחריות" הפרקליט מד 409, 405 (1988) (להלן: נתניהו)).

הנה כי כן לפנינו משולש יחסים שבין מבטח-מבוטח-צד שלישי. במשולש זה עשויים להיות אינטרסים שונים לכל אחד מהצדדים. כך, לדוגמה, ייתכן כי המבוטח יתנגד לפשרה בין המבטח לבין הצד השלישי, למשל, מחשש שתשלום לצד השלישי יביא בעתיד לייקור הפרמיה עבורו, או שהמבטח יתנגד לפשרה בין המבוטח לצד השלישי, למשל, מחשש לקנוניה ביניהם (לניגודי האינטרסים ראו בהרחבה ולד - ניגוד אינטרסים).

10. על מעמדו המיוחד של הצד השלישי ועל הזיקה בינו לבין המבטח, ניתן ללמוד גם מהוראת סעיף 69(א) לחוק ולפיה:

פשיטת רגל או פירוק של המבוטח
 69. (א) אירע במבוטח בביטוח אחריות אחד האירועים המפורטים להלן [הליכי פשיטת רגל או פירוק – י"ע] ולפני אירועו או לאחריו התחייב המבוטח כלפי צד שלישי בחבות המכוסה בביטוח, לא יהיו זכויותיו של המבוטח כלפי המבטח בשל אותה חבות חלק מנכסיו, אלא יעברו לצד השלישי והוא יהיה רשאי לתבוע את המבטח על פי זכויות אלה; אולם טענה שהמבטח יכול לטעון כלפי המבוטח תעמוד לו גם כלפי הצד השלישי.

סעיף 69 יוצא מנקודת הנחה כי אם המבטח לא ישלם לצד השלישי את תגמולי הביטוח, לא יהיה לו כיצד להיפרע. הוראת סעיף 69 מעלה בדרגה את הצד השלישי, בכך שהיא מכניסה אותו לנעלי המבוטח ומעבירה אליו את זכותו של המבוטח לתגמולים (תביעת תחלוף), ואף מוציאה את תגמולי הביטוח מקופת פשיטת הרגל/הפירוק.

11. האם זכותו של הצד השלישי לפי סעיף 68 לחוק היא זכות מהותית או זכות דיונית? בנושא זה קיימת מחלוקת בין מלומדי משפט (שחר ולר חוק חוזה הביטוח תשמ"א-1981, כרך ב' סעיף 562 (פירוש לחוקי החוזים מיסודו של ג' טדסקי, 2007) (להלן: ולר - ביטוח)).

[במאמר מוסגר: טיבו של סעיף 68 כסעיף מהותי או דיוני, משליך על השאלה אם על מנת שיתאפשר לצד השלישי-הניזוק לתבוע ישירות את המבטח, הוא נדרש לקבל פסק דין כנגד המבוטח. הדעה המקובלת, שעולה בקנה אחד עם הגישה הרואה את סעיף 68 כסעיף מהותי, גורסת כי הצד השלישי בביטוח אחריות אינו נדרש לקבל פסק דין כנגד המבוטח והוא יכול לתבוע את המבטח לפי סעיף 68 לחוק, מבלי לצרף את המבוטח (ידין, עמ' 164). זאת, להבדיל מסעיף 19 לפקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש] התש"ל-1970 שעניינו בביטוח חובה, שם נקבע במפורש כי יש לתבוע את הנהג ואת חברת הביטוח. בהקשר זה אפנה להוראת סעיף 73 לחוק חוזה הביטוח הקובעת כי "הוראות חוק זה יחולו כשאין בפקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש], תש"ל-1970, או בחוק אחר הוראות מיוחדות לענין הנדון" (לשאלה אם יש צורך בקבלת פסק דין נגד המבוטח ראו בהרחבה ולר - ניגוד אינטרסים בעמ' 234 ה"ש 52 והאסמכתאות שם; ולר - ביטוח כרך ב סעיפים 562-563. ולר תומך בדעה לפיה פסק-דין לחובת המבוטח הוא אחד מיסודות העילה, ובכך הוא מצטרף לדעתה של נתניהו (בעמ' 417-425) אשר גורסת כי על הצד השלישי לזכות בפסק דין כנגד המבוטח ולצרפו לתביעה כנגד המבטח)].

כשלעצמי, אני נוטה לדעה כי סעיף 68 מקנה לצד השלישי זכות מהותית, ואנסה לשרטט קווים לדמותה, כאשר מחד גיסא – מדובר בזכות שנגזרת מזכותו של המבוטח, ומאידך גיסא – יש לה מאפיינים של זכות עצמאית.

ככלל, היקף זכותו של הניזוק התובע תגמולים הוא כהיקף זכותו של המבוטח, כלומר, הצד השלישי יכול לתבוע רק את תגמולי הביטוח שהמבטח חייבת למבוטח, ולפיכך זכותו "נגזרת" מזכותו של המבוטח. תלותו של הצד השלישי במבוטח מתבטאת במגבלות המוטלות על כוח התביעה הנתון לו: המבוטח רשאי להתנגד

לתשלום בידי המבטחת; זכאותו של הצד השלישי מוגבלת אך לתגמולי הביטוח שהמבטח חייב למבטח ולא מעבר לכך; ועל אף שהמחוקק העניק לצד השלישי מעמד עצמאי, הרי שכאמור בסיפא של סעיף 68: "טענה שהמבטח יכול לטעון כלפי המבטח תעמוד לו גם כלפי הצד השלישי" (אליאס, עמ' 1240-1241).

נוסח זה מזכיר את הוראת סעיף 2(א) לחוק המחאת חיובים, התשכ"ט-1969 (להלן: חוק המחאת חיובים) לפיה "...ולחייב יעמדו כלפי הנמחה כל הטענות שעמדו לו כלפי הממחה בעת שנודע לו על ההמחאה"; את הוראת סעיף 37 לחוק החוזים (כללי), התשל"ג-1973 (להלן: חוק החוזים) לפיה "כל טענה שיש לחייב כלפי הנושה בקשר לחיוב תעמוד לו גם כלפי המוטב"; וכן את הוראת סעיף 7(א) לחוק הערבות, התשכ"ז-1967 (להלן: חוק הערבות) לפיה "כל טענה שיש לחייב כלפי הנושה בקשר לחיובו עומדת גם לערב". אך למרות המעמד המיוחד שניתן לצד השלישי, הדעה המקובלת היא שאין מדובר בחוזה לטובת צד שלישי (אליאס, עמ' 1225; ולד - ניגוד אינטרסים, עמ' 233). הצד השלישי גם אינו במעמד של מוטב בפוליסה, אשר מוגדר מראש לפני קרות מקרה הביטוח, ולמעשה, זהותו של הצד השלישי היא מקרית, ומתגבשת בהתקיים מקרה הביטוח (נתניהו, עמ' 405).

12. להבדיל מנמחה, שזכותו תלויה ברצונו של הממחה ובהודעה של הממחה לחייב, הרי שמעמדו של הצד השלישי הוא כאמור סטטוטורי, אך בהיבטים מסוימים ניתן לראותו כנמחה. כפי שהחייב בהמחאת חוב אינו צריך לשלם פעמיים, גם לממחה וגם לנמחה, כך גם המבטח אינו צריך לשלם תגמולי ביטוח בגין הנזק שנגרם לצד השלישי גם למבטח וגם לצד השלישי. על מנת למנוע מצב בו המבטח ישלם את התגמולים למבטח, ובכך יצא מן התמונה בלי לשלם לניזוק, קובע סעיף 71(ב) לחוק חוזה הביטוח כי "פעולה של המבטח, של המבטח, של הנאמן בפשיטת רגל, של המפרק, של כונס הנכסים או של המנהל, אין בכוחה לגרוע מזכויות הצד השלישי לפי סעיפים 68 ו-69". הוראה זו דומה ברוחה להוראת סעיף 2(ב) לחוק המחאת חיובים ולפיה "פרע החייב את הזכות לממחה לפני שהודיע לו על ההמחאה או שהוצגה לפניו המחאה בכתב מאת הממחה, מופטר החייב, זולת אם פעל שלא בתום-לב".

13. להבדיל מתביעה על פי סעיף 69 לחוק, אשר מעבירה לצד השלישי הניזוק את זכות המבטח (בבחינת 'גזור-הדבק'), התביעה על פי סעיף 68 לא מעבירה לצד השלישי הניזוק את זכות המבטח והוא יכול להיפרע גם מהמבטח-המזיק (בבחינת 'העתק-הדבק'). סעיף 68 מעניק לצד השלישי את הזכות ואת הכוח להגיש תביעה עצמאית-ישירה, בעלת אופי מיוחד. כאמור, הצד השלישי אינו מוטב בחוזה לטובת צד

שלישי, וגם אינו מוטב על פי הפוליסה, אך המחוקק מקנה לו מעמד מיוחד כבר בעת כריתת חוזה הביטוח, למרות שזהותו עדיין אינה ידועה. כאשר מתרחש מקרה הביטוח, הצד השלישי מקבל שם וזהות, ובינו לבין המבטח נוצרת זיקה ישירה, שהופכת אותו ל"מעין-מוטב" ומאפשרת לו לתבוע ישירות את המבטח. אלא שזיקה זו כפופה ליכולת ההתנגדות של המבוטח ככל שזו נעשית בתום לב ומטעמים לגיטימיים (ולד - ניגוד אינטרסים, עמ' 237-238), והיא נגזרת מהפוליסה של המבוטח. כך, למשל, ברי כי הצד השלישי כפוף לתקרת סכום הביטוח ולסוג הסיכונים המכוסים בפוליסה.

14. ענייננו מתמקד בסעיף 68 סיפא ולפיו "טענה שהמבטח יכול לטעון כלפי המבוטח תעמוד לו גם כלפי הצד השלישי". הטענות שהמבטח יכול להעלות, יכולות להיות במישור העובדתי ובמישור החוזי. לדוגמה: טענה שמקרה הביטוח לא אירע כלל; טענה שהאירוע המזיק אינו נכלל בגדר הסיכונים המכוסים בפוליסה; או שהאירוע הנטען אירע שלא בתקופת הביטוח. המבטח יכול להעלות כלפי הצד השלישי גם טענות מכוח הדין, שיש בהן כדי לפטור אותו לחלוטין מתשלום תגמולי הביטוח, כמו הטענה כי המבוטח גרם במתכוון לנזק, שאז חל סעיף 26 לחוק הקובע כי "נגרם מקרה הביטוח בידי המבוטח או בידי המוטב במתכוון, פטור המבטח מחבותו". כך, לדוגמה, ראובן ביטח את עסקו בפוליסה נגד סיכוני אש. פרצה שריפה שגרמה נזק לעסק של ראובן ולעסק הסמוך של שמעון. ראובן תבע את מבטחתו ותביעתו נדחתה לאחר שנקבע כי ראובן עצמו הצית את העסק. במקרה כאמור, ככל ששמעון יתבע את מבטחתו של ראובן בגין הנזק שנגרם לעסקו, אזי למרות שסעיף 68 מאפשר "חיוג ישיר" של הצד השלישי למבטח, תעמוד למבטח טענת הפטור כלפי ראובן (דוגמה זו לקוחה מפסק דינו של השופט ב' אוקון בבש"א (ת"א) 134737/98 זולב חברה לביטוח בע"מ נ' שוורץ, פ"מ (ד) 22 (תשנ"ח)).

בדומה לסעיף 26 לחוק חוזה ביטוח, הפוטר את המבטח לחלוטין מתשלום תגמולי הביטוח, גם המקרה שבפנינו נסב על הוראת פטור ביחסים שבין המבטחת לבין המבוטח, ועל כך נעמוד להלן.

מרמה בתביעת תגמולים

15. סעיף 25 לחוק חוזה הביטוח קובע:

מרמה בתביעת תגמולים

25. הופרה חובה לפי סעיף 22 או לפי סעיף 23(ב), או שנעשה דבר כאמור בסעיף 24(ב), או שהמבוטח או

המוטב מסרו למבטח עובדות כוזבות, או שהעלימו ממנו עובדות בנוגע למקרה הביטוח או בנוגע לחבות המבטח, והדבר נעשה בכוונת מרמה - פטור המבטח מחובתו.

בעוד שסעיף 6 לחוק חוזה הביטוח עניינו בחובת הגילוי הטרומ חזית של המבוטח, סעיף 25 עוסק בחובת המבוטח לאחר קרות מקרה הביטוח. שלושה המה יסודות הסעיף: מסירת עובדות בלתי נכונות או כוזבות; מודעות של המבוטח לכזב; וכוונה להוציא כספים שלא כדין על יסוד העובדות הכוזבות (רע"א 230/98 הפניקס הישראלי חברה לביטוח בע"מ נ' נסרה, פסקה 4 (19.5.1998)). הנטל להוכיח מרמה בתביעת תגמולים מוטל על המבטח, אך משהוכחו שני היסודות הראשונים, עובר נטל הבאת הראיות אל המבוטח, להראות שהמניע למסירת הפרטים הכוזבים לא היה בכוונה לזכות בתגמולים במרמה (רע"א 9215/10 פלדמן נ' הפניקס חברה לביטוח בע"מ, פסקה 9 (12.4.2011) (להלן: עניין פלדמן)).

16. תכלית הוראת סעיף 25 היא לתמרץ את המבוטח למסור למבטח מידע מהימן שיקל על בירור התביעה, ולהרתיע מבוטח מהתנהגות בכוונת מרמה כלפי המבטח. עמד על כך בהרחבה בית המשפט בעניין פלדמן:

"בבסיס סעיף 25 עומדת תפיסה שונה מזו העומדת ביסוד חוק חוזה הביטוח: בעוד שהמבטחת נתפסת, בדרך כלל, כצד החזק בעסקת הביטוח, ועל כן מרבית ההסדרים בחוק נועדו להגן על המבוטח מפני כוחה העדיף של המבטחת, הרי שישנם מצבים הדורשים התערבות לטובת המבטחת דווקא, כשהמובהק שבהם הוא מקום בו התרחש מקרה הביטוח [...]. לאחר קרות מקרה הביטוח, נהנה המבוטח מיתרון מידע על פני המבטחת. יתרון זה 'עשוי להתבטא בעצם הידיעה אם אכן התרחש הפסד, בהכרת נסיבות ההתרחשות שלו, בידעת שיעור הנזק המדויק שנגרם לו מההפסד, ובעובדה שהוא לומד על התרחשות מקרה הביטוח לפני המבטחת. במקרים מסוימים עלול המבוטח לנסות להסתיר מידע מהמבטחת. הוא יכול לטעון שנגרם לו הפסד מהתרחשות מקרה ביטוח שעה שמקרה ביטוח לא אירע כלל; הוא יכול להפריז בשיעור הנזק שנגרם לו; הוא יכול למסור מידע כוזב בדבר נסיבות התרחשות ההפסד כך שמאורע שאיננו מבוטח ייחשב למבוטח והוא יכול לייחס נזקים שאירעו בעבר לאירוע המדובר... זוהי בעיית סיכון מוסרי' [...]. סעיף 25 נועד, אפוא, לסייע למבטחת להתמודד עם בעיית הסיכון המוסרי האמורה. ההנחה היא שהסנקציה החמורה הקבועה בו – שלילה מוחלטת של זכות המבוטח לקבל תגמולי ביטוח במקרה בו תביעתו נגועה במרמה – תרתיע מפני מרמה

או לפחות תהווה ענישה הולמת [...]” (שם בפס' 6; הפניות לכתביהם של ולד ו-אליאס הושמטו – י"ע).

סעיף 25 מעניק למבטח תרופה בעלת אופי "עונשי-הרתעתי" של פטור מוחלט מתשלום תגמולי הביטוח. הסעיף חל על קשת רחבה של מקרים וגם מקום שבו אינו נזכר בפוליסה, הוא יחול מכוח ההוראה הקוגנטית הקבועה בחוק (ע"א 90/1845 סיני נ' מגדל חברה לביטוח בע"מ, פ"ד מז(5) 661, 676-677 (1993)). כאמור, הסעיף נועד ליתן מענה למצבים בהם נהנה המבוטח מיתרון מידע על פני המבטח והוא עלול להסתיר ממנו מידע חיוני – לטעון שנגרם לו נזק מהתרחשות מקרה ביטוח שעה שמקרה הביטוח לא אירע כלל; לטעון כי הנזק אירע בדרך מסוימת שעה שהנזק נגרם בנסיבות אחרות; או להפריז בשיעור הנזק שנגרם לו (ולד - חובת הגילוי).

17. גם סעיף 24 לחוק חוזה הביטוח פוטר את המבטח בהתקיים הנסיבות האמורות בסעיף:

הכשלה של בירור החבות

24. (א) לא קויימה חובה לפי סעיף 22 או לפי סעיף 23 (ב) במועדה, וקיומה היה מאפשר למבטח להקטין חבותו, אין הוא חייב בתגמולי הביטוח אלא במידה שהיה חייב בהם אילו קויימה החובה; הוראה זו לא תחול בכל אחת מאלה:

(1) החובה לא קויימה או קויימה באיחור מסיבות מוצדקות;

(2) אי קיומה או איחורה לא מנע מן המבטח את בירור חבותו ולא הכביד על הבירור.

(ב) עשה המבוטח או המוטב במתכוון דבר שהיה בו כדי למנוע מן המבטח את בירור חבותו או להכביד עליו, אין המבטח חייב בתגמולי ביטוח אלא במידה שהיה חייב בהם אילו לא נעשה אותו דבר.

הפסיקה עסקה בחבות המבטח כלפי הצד השלישי במקרים שבהם חל סעיף 24 – כאשר המבוטח לא הודיע למבטח על קרות מקרה הביטוח לפי סעיף 22 לחוק, או לא שיתף עמו פעולה בבירור החבות לפי סעיף 23 לחוק (לתניות פטור נוספות בחוק חוזה הביטוח ראו סעיפים 18(ג)(1) ו-18(ג)(2) לחוק). במקרים רבים נפסק על ידי בתי המשפט, כי על אף שהמבוטח לא מסר הודעה כנדרש בסעיף 22, עומדת לזכות הצד השלישי הוראת סעיף 24(א)(2), משום שלא עלה בידי המבטח להוכיח שהיה במחדל של המזיק-המבוטח כדי להכביד או למנוע את הבירור (ולד - ביטוח, עמ' 388-389; אליאס, עמ' 1252-1253).

בעוד שסעיף 24, בנסיבות המתוארות בו, מאפשר למבטח להקטין את חבותו למידה בה היה חייב אילו קוימה החובה שבגדרה, הסנקציה בסעיף 25 היא שלילה מוחלטת של זכות המבוטח לקבל תגמולי ביטוח במקרה בו תביעתו נגועה במרמה. בנקודה זו אנו מגיעים לשאלה בה פתחנו את פסק דיננו: האם הוראת הפטור בסעיף 25 עומדת למבטח גם כלפי צד שלישי תם לב.

הפטור בסעיף 25 מול תביעת צד שלישי תם לב לפי סעיף 68 לחוק חוזה ביטוח

18. נחזור ונעמיד לנגד עינינו את הוראת סעיף 68 סיפא: "אולם טענה שהמבטח יכול לטעון כלפי המבוטח תעמוד לו גם כלפי הצד השלישי".

פשוטו של מקרא עולה בקנה אחד עם גישתו של בית המשפט המחוזי, ולפיה יכול המבטח להעלות כנגד צד שלישי תם לב טענת פטור לפי סעיף 25 לחוק. ברגיל, לצד השלישי אין יותר מהמבוטח, ואם עומדת למבטח טענה נגד המבוטח, כוחה יפה גם נגד הצד השלישי, שזכותו נגזרת ונשאבת מזכותו של המבוטח.

ואכן, פסק דין אנגלי ישן, אשר דומה עד מאוד בעובדותיו למקרה שבפנינו, תומך בגישה זו - *Allegretto v. Oregon Automobile Ins. Co*, 13 P 2d 647 (1932). באותו מקרה, הניזוק שנפגע בתאונה הגיש תביעה נגד המבוטח, ולאחר שתביעתו נתקבלה, ביקש להיפרע מחברת הביטוח של המבוטח. אלא שנתברר כי המבוטח מסר הצהרה כוזבת לגבי אופן התרחשות התאונה, וטען כי לא הוא נהג ברכב אלא אדם אחר. משתבע הניזוק את חברת הביטוח, היא הופטרה מחבותה, מן הטעם שבהעדר חבות כלפי המבוטח, היא פטורה מחבותה גם כלפי הצד השלישי, שזכותו נגזרת מזו של המבוטח.

לכך יש להוסיף כי לניזוק אין יסוד לציפיה כי למזיק יהיה ביטוח אחריות, ומבחינתו, קיומו של ביטוח למזיק הוא מתת-שמיים (windfall).

טיעונים אלה תומכים בגישה לפיה מאחר שזכותו של הצד השלישי נגזרת מזכותו של המבוטח, הוא אינו יכול לקבל יותר מהמבוטח, ואם פטור המבטח כלפי המבוטח בשל הוראת סעיף 25 לחוק, חל פטור זה גם ביחסים בינו לבין הצד השלישי.

19. למרות זאת, אני סבור כי יש להעדיף את הגישה לפיה אין כוחו של הפטור בסעיף 25 יפה כנגד צד שלישי תם לב, ואנמק להלן את מסקנתי זו.

אכן, אין הצד השלישי יכול להסתמך על כך שהמזיק מבוטח בביטוח אחריות, ולהבדיל מביטוח חובה עבור נזקי גוף עקב שימוש ברכב מנועי, הרי שביטוח מפני נזקי רכוש כלפי צד שלישי עקב שימוש ברכב מנועי הוא ביטוח רשות. עם זאת, ביטוח צד שלישי בגין נזקי רכוש עקב שימוש ברכב, הוא שכיח ביותר, וגם רבים מאלו שאינם מבטחים עצמם בביטוח מקיף, דואגים למצער לביטוח צד ג'.

מכל מקום, "סעיף 68 נועד להגן על ניזוקים. אכן ההגנה היא מוגבלת, שכן המבוטח לא היה חייב מלכתחילה לרכוש את הביטוח, אולם משעה שבחר לעשות כן חייבת המבטחת להתחשב בענייניו" (ולד - ביטוח, עמ' 387).

20. אם נדייק בלשון הסיפא של סעיף 68, ניווכח לדעת כי בניגוד להוראת סעיף 37 לחוק החוזים הכללי; בניגוד להוראת סעיף 2(א) לחוק המחאת חיובים; ובניגוד להוראת סעיף 7(א) לחוק הערבות, לא נאמר כי למבטח עומדת כלפי הניזוק כל טענה שיכול היה לטעון נגד המבוטח.

בפסיקה נעשתה הבחנה בין טענה 'חיצונית' שאינה עומדת למבטח כלפי צד שלישי, לבין טענה 'פנימית' שעומדת למבטח. ברע"א 5912/91 המגן חברה לביטוח נ' מצליח, פ"ד מט(3) 265 (1995) (להלן: עניין מצליח) נקבע כי במסגרת תביעת הצד השלישי מכוח סעיף 69 לחוק חוזה ביטוח, המבטח אינו רשאי להעלות טענת קיזוז. ודוק: אנו עוסקים בסעיף 68, כך שאין ללמוד מפסק הדין כי גם בתביעה מכוח סעיף 68 אין למבטח זכות קיזוז (ולד - ביטוח, עמ' 385-386). אך החשוב לענייננו, הם דברי השופט קדמי, אשר מבחין בין טענה חיצונית לפוליסה לטענה הנובעת מהפוליסה:

"(א) הפרשנות האומרת כי יש ליתן לדיבור 'טענה' שבסיפה לסעיף 69(א) לחוק הביטוח משמעות מצומצמת של טענה הנובעת מתנאיו של חוזה הביטוח (הפוליסה) גופו בלבד - להבדיל מטענה שהיא 'חיצונית' לחוזה - הולמת את מעמדו ומצבו של ניזוק צד שלישי, התובע את נזקו מכוחה של הפוליסה. מאידך גיסא - אין הצדקה לפטור את המבטח, מוציא הפוליסה, ממחויבותו כלפי ניזוק צד שלישי, בשל 'טענות' חיצוניות לפוליסה, שיש לו כלפי המבוטח רוכש הפוליסה, שאלה אינן 'נוגעות' לניזוק ואינן מענייננו.

(ב) לשיטתי, הכלל הוא, שעם כניסתה לתוקף של פוליסת ביטוח לטובת ניזוק צד שלישי, שוב אין

זכויותיו של הניזוק כלפי המבטח כפופות למערכת היחסים שבין האחרון לבין המבוטח, ויש לראותן כזכויות עצמאיות הנעוצות בחוזה הביטוח לבדו. כאילו הוקנו מלכתחילה במישרין לניזוק שלא ב'אמצעות' המבטח".

ההבחנה בין טענה חיצונית לפנימית אינה כה ברורה. לדוגמה, האם יכולה המבטחת להתגונן כנגד תביעת צד שלישי, בטענה שהמבוטח הניזוק נמצא דובר שקר בבדיקת פוליסה? על אף שההסכם בין המבוטח למבטח בדבר בדיקת הפוליסה היה הסכם נפרד שלכאורה 'חיצוני' לפוליסה, ועל אף שבית המשפט אימץ את ההבחנה בין טענה חיצונית לפנימית, נקבע כי תוצאת הבדיקה משפיעה על זכותו של הצד השלישי (ת"א (שלום ת"א) 65116/97 הפניקס הישראלי חברה לביטוח נ' ימין (25.2.2001)).

21. כשלעצמי, אציע את מבחן "כוח התביעה" של הצד השלישי, על פי הפוליסה, בסמוך לאחר קרות מקרה הביטוח. מבחן זה חופף במידה רבה את ההבחנה בין טענות הגנה 'חיצוניות' לבין טענות הגנה 'פנימיות'. האחרונות, הן בדרך כלל כאלה שהצד השלישי, גם אילו הגיש תביעתו ברגע הראשון לאחר קרות הביטוח, לא היה זכאי לתגמולי ביטוח, מאחר שהן נובעות מהיחסים החוזיים או הטרומ-חוזיים שבין המבוטח למבטח, כגון: מקרה הביטוח לא נכלל בפוליסה; פג תוקפה של הפוליסה או שהפוליסה בוטלה כדין; המבוטח הפר חובת גילוי טרום חוזית; המבוטח הפר את הוראות הפוליסה; קיימת תניית בוררות או תניית שיפוט; יש מעשה בית-דין; וכיו"ב טענות העומדות למבטח (ראו אליאס בעמ' 1245-1248, אשר מצביע על סוגים שונים של טענות: לגבי תוקפו של חוזה הביטוח; לגבי תחולת החוזה; לגבי התגבשות פטור מלא או חלקי מחבות בגין הפרה מצד המבוטח; לגבי עצם הכיסוי הביטוחי; לגבי היקף הכיסוי הביטוחי; טענות דיוניות; וטענות הנוגעות לאופן מימוש הזכויות המהותיות). כל אלה טענות של "מעשה עשוי", כמו גם במקרה בו המבוטח גרם בכוונה להתרחשות מקרה הביטוח.

מנגד, לצד השלישי יש "כוח תביעה" במצבים בהם על פי הפוליסה עצמה המבוטח היה זכאי לתגמולי הביטוח. או-אז יש לראות את הצד השלישי כאילו עמד בנעליו של המבוטח מהרגע הראשון לאחר קרות מקרה הביטוח, ובכך להעמיד את המבטח במצב בו היה לפני שצמחה לו טענת ההגנה. דוגמאות למקרים אלה הם אי דיווח או אי שיתוף פעולה של המבוטח (מקרים הנכללים בגדר סעיף 24 לחוק חוזה הביטוח), או דיווח כוזב בכוונת מרמה, כמו במקרה שבפנינו. אם הצד השלישי, הניזוק, פנה למבטח ותיקן את מחדלו של המבוטח - בדיווח או במסירת המידע הנכון -

לא תעמוד למבטח טענת הגנה. הבסיס לכך נמצא בסעיף 40 לחוק החוזים הקובע כי "חייב יכול שיקויים בידי אדם שאיננו החייב, זולת אם לפי מהות החיוב, או לפי המוסכם בין הצדדים, על החייב לקיימו אישית".

22. במקרה שבפנינו, המבוטח הוליך שולל את חברת הביטוח לגבי נסיבות התאונה. אך בדיעבד, במסגרת ההליך המשפטי, קיבלה המבטחת את מלוא המידע, ועל פי מידע זה, בנסיבות התאונה, היה עליה לשלם את תגמולי ביטוח האחריות למערער. המבטחת לא ניזוקה ביחסיה מול הצד השלישי עקב מעשה התרמית, ואין קשר בין עצם החבות כלפי הצד השלישי-הניזוק לבין מעשה המרמה של המבוטח. אילו הצד השלישי היה מגיש את תביעתו למבטחת עוד לפני שהמבוטח הגיש לה דיווח כוזב על אודות אופן קרות מקרה הביטוח, היה לו "כוח תביעה" לקבל את תגמולי הביטוח. זאת, להבדיל ממקרה בו המבוטח מעלה טענת כוזב לגבי עצם התרחשות מקרה הביטוח. לדוגמה, המבוטח טוען כי הנזק לרכבו נגרם לאחר שהתנגש בחלון הראווה של בית העסק של צד ג', אך מתברר כי חלון הראווה התנפץ בשל אבן שהושלכה על בית העסק על ידי אלמוני. במקרה מעין זה, ממילא המבוטח לא היה זכאי לתגמולי ביטוח בגין הנזק שנגרם לצד השלישי, וממילא אין פגיעה בצד השלישי.

ובקיצור, כאשר המרמה מצד המבוטח אינה משפיעה על תגמולי הביטוח להם זכאי הצד השלישי, במובן זה שאין קשר סיבתי בין המרמה לבין זכאותו של הצד השלישי לתגמולי הביטוח, אין מקום לפגוע בצד שלישי תם לב.

23. את אותו עיקרון ניתן להציג מזווית נוספת, שמדגישה את הרצף הכרונולוגי. מקום בו טענת ההגנה של המבוטח נובעת מחסר פנימי, שמלכתחילה שומט את הקרקע תחת אחריותו – ניזוק צד ג' אינו מחזיק בזכות לקבל פיצויים. המצב שונה במקרה שבו על פי תנאי הפוליסה חברת הביטוח חייבת לפצות את הניזוק, אך מאוחר יותר המבוטח התנהג באופן ששולל את זכות התביעה שלו. במקרה כזה ניתן לומר כי זכותו של הניזוק כבר התגבשה (סעיף 65 לחוק קובע, כאמור, כי "מקרה הביטוח חל ביום שבו נולדה עילת החבות" כלפי צד שלישי), ולא ראוי "להעניש" את הצד השלישי בשל התנהגות מאוחרת של המבוטח. מסקנה זו מתיישבת גם עם הוראת סעיף 71(ב) לחוק, שהוזכרה לעיל, ולפיה "פעולה של המבוטח [...] אין בכוחה לגרוע מזכויות הצד השלישי לפי סעיפים 68 ו-69".

ובהמשך לכך, בהיבט של מדיניות משפטית ראויה, כאשר צד שלישי נכנס לתמונה, עלינו להתחשב בשלוש צלעות המשולש. בצלע של המבוטח יש להציב את

התכלית ההרתעתית; בצלע של הצד השלישי יש להציב את זכותו לקבל את תגמולי הביטוח על פי הפוליסה בנקודת הזמן של קרות מקרה הביטוח; ובצלע של המבטח יש להציב את העובדה שהוא נטל על עצמו, בתמורה לפרמיה, את הסיכון שהמבוטח יגרום נזק רכוש לצד שלישי.

24. עמדנו על התכלית ההרתעתית-עונשית, שבבסיס סעיף 25 לחוק חוזה הביטוח, נוכח פערי המידע בין המבוטח לבין המבטח, לאחר קרות מקרה הביטוח. אך מה לתכלית זו ולצד שלישי תם לב, אשר ככל שהדבר היה תלוי בו, היה מדווח למבטח דיווח אמת ופורש את התמונה המלאה. הצד השלישי-הניזוק, אינו יכול למנוע את מעשיו או מחדליו של המבוטח, וכך יוצא שהמבוטח חטא אך הצד השלישי לוקה, בבחינת "טוביה חטא וזיגוד מינגד" (תלמוד בבלי, פסחים קי"ג ב). בהקשר זה, אין לי אלא להביא את דבריה הקולעים של השופטת מ' בן ארי בעניין אוחיון:

"הדילמה ברורה: מבחינה אובייקטיבית – קיים כיסוי, ולמרות האמור, הכיסוי נשלל. הסיבה היחידה לשלילת הכיסוי היא קיומה של 'משוואה' המאזנת תוצאה מול הערכים. התוצאה לפיה מבטחת לא תשלם תגמולים, אף שקיבלה פרמיה, ואף שקיים כיסוי (כלומר: בניגוד מוחלט למהותו של חוזה הביטוח) מאוזנת בערכים החשובים של תום לב, הרתעה והתגברות על פערי המידע החסרים שיש למבטחת.

כאשר נעבור לתביעת הצד השלישי, ניוותר עם צד אחד של המשוואה בלבד, הצד לפיו המבטחת קיבלה פרמיה – אך אינה משלמת. הצד השני למשוואה – נעלם. לא ניתן לטעון לחוסר תום לב של הצד השלישי, ואף לא להרתעה. גם פערי המידע אינם קיימים שכן, כפי שהובהר, כאן הצד השלישי מסר מידע אמיתי ומלא למבטחת" (הדגשה במקור – י"ע).

25. תמיכה לגישה לפיה אין להלקות צד שלישי תמים בגין חטאי המבוטח, אני מוצא על דרך ההיקש, בהבחנה שהוכרה בפסיקה ובמאמרי מלומדים בין שני המצבים הבאים: במצב הראשון – כאשר יש מספר מבוטחים שיש להם אינטרס ביטוחי זהה ואחד מהם רימה את המבטחת, גם המבוטח התמים אינו זכאי לתגמולי ביטוח. לדוגמה, מקרה בו בני זוג מבטחים את דירתם המשותפת, והבעל מצית את הדירה, אזי האישה תמת הלב לא תהא זכאית לקבל את תגמולי הביטוח. במצב השני – האינטרסים של כל אחד מהמבוטחים שונה, שאז אין להלקות את המבוטח התמים בשל מרמת הביטוח של המבוטח האחר. לדוגמה, המבוטח בעל הנכס מצית את הנכס, אך המבוטח השני הוא

בעל משכון על הנכס. במקרה זה, בעל המשכון תם הלב יהא זכאי לתגמולי הביטוח (ולר - חובת הגילוי, עמ' 321-322 והאסמכתאות שם).

על הבחנה זו עמד בית המשפט בע"א 391/89 וייסנר נ' אריה חברה לביטוח, פ"ד מז(1) 837 (1993) (להלן: עניין וייסנר). באותו מקרה, נדונה תביעתם של מספר מבוטחים-שותפים למועדון שעלה באש, ונקבע כי המבוטחים הם שהציתו את המועדון. אשתו של אחד המבוטחים, אף היא מבוטחת על פי הפוליסה, טענה כי מאחר שאין לה קשר להצתה, היא זכאית לתגמולי הביטוח. בית המשפט דחה את הטענה בקובעו כי אין מקום להבחין בינה לבין המבוטחים האחרים. זאת, בשל שיקולי מדיניות ובהתבסס על הוראות סעיפים 55 ו-59 לחוק החוזים הכללי, שעניינם בריבוי נושים וריבוי חייבים:

"ההיגיון העסקי הוא, שהחיוב לא לגרום למקרה הביטוח במתכוון ולא לרמות את המבטחת הוא חיוב משותף למבוטחים ביחד. תוצאה אחרת, שתביא לכך שעל-אף זאת שמקרה הביטוח נגרם על-ידי אחד המבוטחים, בעלי האינטרס הזהה, במתכוון, היא עדיין תהיה חייבת לקיים את החיוב כלפי המבוטחים האחרים, אינה מתיישבת אתו. גם שיקולי מדיניות של תקנת הציבור, שלא לעודד קנוניות בין מבוטחים, שמטבען קשות הן לגילוי ולהוכחה, מצביעים על אותה מסקנה. הפרתו של חיוב כזה על-ידי האחד פוטר את המבטחת כלפי כולם. כך יתלכדו שני הפנים - זה של סעיף 5 מהיבטם של המבוטחים כחייבים, וזה של סעיף 59 מהיבטם כנושים - לתוצאה מתואמת לפיה על כל הנושים (המבוטחים) לקיים את התחייבויותיהם כלפי החייב (המבטחת), ואי קיום על-ידי אחד מהם פוטר את החייב כלפי כולם.

[...] אותה תוצאה ניתן להגיע גם בדרך אחרת, על-פי האיזון בין האינטרסים השונים, זה של השותף התמים לביטוח משותף, שיש לו עניין זהה עם השותפים האחרים להסתמך על זכותו לפי חוזה הבטוח, וזה של המבטחת, שהתכוונה לבטח סיכון, אך לא מקרה ביטוח שנגרם על-ידי מבוטח, במתכוון.

במצב זה יש מקום למסקנה, כי החזקה שבסעיף 59(א), כי כל אחד מהמבוטחים רשאי לדרוש את קיומו של החיוב, נסתרה, וכי החיוב האחד חל רק כלפי כולם יחד. משפטורה המבטחת כלפי האחד, פטורה היא גם כלפי האחרים. תוצאה זו מתיישבת גם עם המדיניות הרצויה המתחייבת מתקנת הציבור" (שם, עמ' 866).

בפסק הדין בעניין וייסנר הפנה בית המשפט לפסק דין אנגלי, שם המבוטחים היו בעל אנייה ובעל המשכנתא שלטובתו מושכנה האנייה. על אף שבעל האנייה הטביע במכוון את האנייה, נקבע כי בעל המשכנתא זכאי לתגמולי הביטוח. פסק דין זה ממחיש את ההבחנה בין מבוטחים שהאינטרס הביטוחי שלהם זהה, שאז המבוטח התמים ילקה בשל כוונת המרמה של שותפו, לבין מבוטחים שהאינטרס שלהם שונה, שאז אין להלקות את המבוטח התמים בשל כוונת המרמה של שותפו.

על התוצאה של שלילת תגמולי הביטוח ממבוטח תמים נמתחה ביקורת בספרות המשפטית (Paul B. Butler. & Bob G. Freemon, *The Innocent Coinsured: He Burns It, She Claims – Windfall or Technical Injustice?*, 17 FORUM 187 (1981); Christopher J. Rodd, *Fraudulent Claims and the Rights of the Innocent Co-Insured*, 9 INS. L.J. 38 (1997)). נושא זה חורג מענייננו, אך יש בו כדי ללמד כי התוצאה לפיה נשללים תגמולי ביטוח ממבוטח תמים, נתפסת כתוצאה קשה ובלתי מוצדקת. קושי דומה מתעורר כאשר הצד התמים הוא צד שלישי, מעין-מוטב, שנקלע לזירה הביטוחית שלא בטובתו, אלא עקב נזק שנגרם לו. על דרך ההיקש, ניתן לומר כי דינו של צד שלישי כזה לא צריך להיות שונה מזה של מבוטח תמים, שהאינטרס הביטוחי שלו שונה מזה של המבוטח שפעל בכוונת מרמה.

26. ולבסוף, אני סבור כי במקרה מעין זה, בו ניצב צד שלישי תם לב, רווח והצלחה עומדים לו גם מכוח סעיף 29 לחוק חוזה הביטוח, הקובע כלהלן:

טעד מיוחד

29. היתה חבות המבטח או היקפה מותנים על פי חוק או על פי החוזה, בין לחיוב ובין לשלילה, במעשה או במחדל של המבוטח או של המוטב, שלא השפיעו השפעה של ממש על סיכון המבטח, רשאי בית המשפט, אם נראה לו צורך לעשות כן בנסיבות הענין, לחייב את המבטח בתגמולי הביטוח, כולם או מקצתם, אף אם התנאי לא קויים או הופר.

סעיף זה מקנה לבית משפט "סמכות שביושר" להגמיש הוראות בפוליסת ביטוח שאחרת עלולות היו להיות נוקשות וחמורות מדי (ע"א 11081/02 דולב חברה לביטוח בע"מ נ' קדוש, פ"ד סב (2) 573, 634 (2007)), ולהתעלם מהפרת חוזה שלא הסבה למבטח נזק, תוך בחינה בדיעבד של השתלשלות העניינים (ולד - ביטוח, עמ' 652). הפעלת הסמכות על פי סעיף 29, מצריכה היעדר קשר סיבתי בין מחדלו של המבוטח לבין מקרה הביטוח, וקיומן של נסיבות המצדיקות הטלת אחריות על המבטח

(אליאס כרך א, עמ' 660-661). ברגיל, סעיף 29 חל על תנאים חוזיים, בהם המבטח מתנה את חבותו על פי הפוליסה, כמו התקנת מערכת אזעקה מסוג מסוים. אם מערכת האזעקה לא הותקנה אך הנוק נגרם כתוצאה משריפה, ההנחה היא שהתקנת המערכת ממילא לא הייתה מונעת את השריפה, ואין קשר סיבתי בין הפרת הפוליסה לבין התממשות הסיכון המבוטח. כשלעצמי, איני רואה מניעה להחיל את "הסמכות שביושר" מכוח הסעיף, גם על הוראת הפטור בסעיף 25 לחוק, במקרה כמו המקרה שבפנינו, שבו למרמה מצד המבוטח לאחר קרות מקרה הביטוח, לא הייתה השפעה של ממש על הסיכון המבוטח כלפי צד שלישי.

טיכום וסוף דבר

27. לפי נסיבות מקרה הביטוח כפי שאירע בפועל, אין חולק כי קמה למבטחת חבות כלפי המערער, שהוא בבחינת צד שלישי תם לב שקנה "כוח תביעה" כלפי המבטחת עם התרחשות התאונה. דא עקא, שהמבוטח ביקש להיטיב את מצבו שלו מול חברת הביטוח, ומסר דיווח כוזב על נסיבות התרחשות התאונה. חברת הביטוח גילתה את דבר קיומה של התרמית מצד המבוטח, וכעת היא מבקשת להיתלות בתרמית זו כדי לשלול גם מהצד השלישי את זכותו לקבל את תגמולי הביטוח, אף שאין חולק כי הוא היה זכאי לקבלם לפי נסיבות קרות התאונה כפי שאירעה בפועל. בנסיבות המתוארות, בהינתן שאין קשר סיבתי בין מעשה המרמה מצד המבוטח לבין זכותו של הצד השלישי, אין לשלול מהצד השלישי את זכותו לקבל את תגמולי הביטוח.

אל מסקנה זו הגענו לאחר שעמדנו על הרציונלים שבבסיס סעיף 25 וסעיף 68 לחוק חוזה ביטוח, ועל מעמדו של הצד השלישי בביטוח אחריות, שאמנם אין לראותו כמוטב בחוזה לטובת צד שלישי וגם לא כמוטב בפוליסה, אך ניתן לראותו כ"מעין מוטב". הראינו כי על אף שזכותו של הצד השלישי-הניזוק נגזרת מזכותו של המבוטח, שיקולים שונים מביאים אותנו לתוצאה לפיה אין להלקות צד שלישי תם לב, בשל שלילת תגמולי הביטוח מהמבוטח עקב מרמה מאוחרת מצד המבוטח, וכי תוצאה זו ניתן לעגן גם במסגרת סעיף 29 לחוק.

28. לאחר שקראתי את חוות דעתו של חברי, השופט ד' מין, אוסיף "טלגרפית" מילים מספר.

א. על פי סעיף 23(ב) לפוליסה התקנית מכוח תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי), התשמ"ו-1986, הצד השלישי זכאי לקבל

מהמבטח את תגמולי הביטוח ללא ניכוי ההשתתפות העצמית. לפנינו דוגמה לכך שלצד השלישי יש יותר מאשר למבוטח, וגם בכך בא לידי ביטוי המעמד המיוחד שהמחוקק העניק לצד השלישי. המבטח מצידו, חוזר על המבוטח על מנת לגבות את ההשתתפות העצמית, כך שאיני רואה כל רבותא בתוצאה אליה הגיע בית משפט השלום, ולפיה על המבטח לנקוט בהליכי שיפוי כלפי המבוטח בגין התשלום לצד השלישי.

ב. אני מסכים עם חברי כי ניתן להחיל את סעיף 29 במצבים טיפוסיים של הפרת תנאי על ידי המבוטח, כגון המקרה שנדון ברע"א 3260/10 חתמי לויטס נ' סלוצקי (15.9.2013) (הגם שבאותו מקרה לא החיל בית המשפט את הסעיף). איני רואה מניעה להחיל את סעיף 29 גם במקרה כגון דא, שבו מעורב צד שלישי תם לב. כותרתו של סעיף 29 היא "סעד מיוחד" וכזוה, הסעיף הוא מעין סעיף שסתום, המאפשר לבית המשפט ליתן סעד במצבים מיוחדים, מקום בו המעשה או המחדל "לא השפיעו השפעה של ממש על סיכון המבטח". כזה הוא המקרה שבפנינו.

29. לאחר שקראתי את חוות דעתה של חברתי, השופטת י' וילנר ובהתייחס לסעיף 8 לפסק דינה, אומר בקצרה כי אני סבור שניתן להצדיק את ההבחנה בין שני התרחישים.

בתרחיש של מסירת מידע כוזב בכוונת מרמה לפני כריתת חוזה הביטוח ומקרה הביטוח, המבטח פטור לחלוטין מתשלום תגמולי הביטוח למבוטח (סעיף 7(ג)(1) לחוק), בשל פגם בכריתת חוזה הביטוח. הפגם יורד לשורשו של חוזה הביטוח, ורואים את המבוטח כמי שמלכתחילה לא הייתה לו זכות ו"כוח תביעה" על פי חוזה הביטוח, וממילא אין לצד השלישי יותר ממה שהיה למבוטח. ואילו בתרחיש של מסירת מידע כוזב בכוונת מרמה לאחר שאירע מקרה הביטוח, רואים את התנהגות המבוטח כהפרה של חוזה הביטוח. עד לדיווח הכוזב, ובנקודת הזמן של מקרה הביטוח, למבוטח זכות ו"כוח תביעה" כלפי המבטח על פי תנאי הפוליסה, וכך גם לצד השלישי. לאחר הדיווח הכוזב, נשללת אמנם זכותו של המבוטח, אך המעוות (ההפרה) יוכל לתקון על ידי הצד השלישי עצמו, לפי הוראת סעיף 40 לחוק החוזים, כך שניתן להעמיד את הצד השלישי במצב בו היה עומד אילו לא מסר המבוטח מידע כוזב. לא כך בתרחיש הראשון (וראו גם בסעיף 21 לעיל).

השופט ד' מינץ:

קראתי בעיון את חוות דעתו של חברי השופט י' עמית, אך לצערי אין בידי להצטרף אליה.

עקרונות ביטוח אחריות

1. אדגיש את נקודת המוצא לדיוננו. אין חולק כי במרכזו של הליך זה, תאונת דרכים אשר גרמה לנזק לרכוש. הדין אינו מחייב אדם לרכוש ביטוח המכסה אותו מפני פגיעות ברכוש שעשויות להיגרם לו או לאחרים. לעומת זאת, קיימת חובת היערכות מפני האפשרות כי נהיגה ברכב תביא לתאונת דרכים שתגרום נזק לגוף.

כך, פקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש], התש"ל-1970 קובעת חובה על נוהג ברכב להחזיק פוליסת ביטוח בתוקף. הפוליסה נועדה לכסות את המבוטח מפני נזקי גוף שלו, כמו גם מפני חבות שהוא עלול לחוב כלפי צד שלישי בשל נזקי גוף לפי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975 (להלן: חוק הפיצויים), הקובע משטר של "אחריות מוחלטת", שאינה תלויה באשמו של הנהג. שני יסודות אלו – פיצוי נפגע תאונת דרכים תחת משטר של אחריות ללא אשם, וחובת ביטוח – קשורים זה לזה בקשר הדוק (דנ"א 4655/09 סקלאר נ' יובינר, פ"ד סה(1) 735, פסקה 7 (25.10.2011)). כמו כן, על פי חוק הפיצויים, במקרה שנגרמו נזקי גוף לצד שלישי, אף אם הנהג לא קיים את חובתו להחזיק פוליסת ביטוח תקפה, זכאי הצד השלישי לפיצויים מקרנית – הקרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים (סעיף 12(א)(2) לחוק הפיצויים). אם כן, משמדובר בנזקי גוף, הנחות היסוד הן כי קיימת חובת ביטוח סטטוטורית, כי פיצוי הניזוק כפוף למשטר של "אחריות מוחלטת" וכי על הניזוק לקבל פיצוי על פגיעתו – אם לא באמצעות פוליסת ביטוח, אזי באמצעות "קרנית". הוראות אלו בכללותן מביאות לידי ביטוי את תכליתו העיקרית והמרכזית של חוק הפיצויים, להבטיח פיצוי לכל נפגע בתאונת דרכים ולהקל עליו (ראו למשל: דנ"א 10017/02 קרנית – קרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים נ' מגדל חברה לביטוח בע"מ, פ"ד נח(5) 639, 406 (2004); דברי הסבר להצעת חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ג-1973, ה"ח 1079, 406).

2. עניינה של פגיעה ברכוש הינו שונה בתכלית. אין חובת ביטוח או הנחת יסוד של הבטחת פיצוי בגין הרכוש שנפגע. ביטוח אחריות הוא רשות, ובמהותו הוא נועד להגן על המבוטח מפני הסיכון לחבות כספית כלפי צד שלישי. אין המדובר בביטוח לטובת צד שלישי, שזהותו כלל אינה ידועה במועד כריתת החוזה (וראו: ע"א 5757/97

אליהו חברה לביטוח בע"מ נ' חמאדה, פ"ד נג(5) 849, 865 (1999)). הצד השלישי איננו בגדר "מוטב" ולא חלות עליו הוראות החוק החלות על מוטבים (הצעת חוק הביטוח, התשל"ו-1975, ה"ח הממשלה 1209, עמ' 36; ראו גם: ירון אליאס דיני ביטוח כרך ב' 1225-1226 (מהדורה שלישית, 2016) (להלן: אליאס)).

ביטוח אחריות נועד אפוא להגן על המבוטח מפני סיכון אפשרי לחבות כספית כלפי צד שלישי, ולא להיטיב עם הצד השלישי.

3. אומנם, כפי שהרחיב חברי השופט עמית בחוות דעתו, סעיף 68 לחוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981 (להלן: החוק) מקנה לצד שלישי זכות תביעה ישירה נגד המבטח. עם זאת, אין בכוחו של סעיף 68 לחוק כדי להפוך את חוזה הביטוח לכדי "חוזה לטובת צד שלישי". הקניית זכות התביעה הישירה לצד שלישי נועדה למנוע מצב שבו המבוטח יקבל תגמולי ביטוח אך יימנע מלהעביר את התגמולים לצד השלישי (שושנה נתניהו "זכותו הישירה של הצד השלישי כנגד המבטח בביטוח אחריות" הפרקליט מד 11, 14 (1988) (להלן: נתניהו)). התשלום הישיר לצד השלישי אף מפשט את ההליך וחוסך הוצאות מיותרות (שחר ולר "ניגוד אינטרסים בביטוח אחריות וכמה הערות על זכות התביעה הישירה של הניזוק" עלי משפט ה 217, 233 (2006); רע"א 4395/14 כהן נ' הכשרה חברה לביטוח בע"מ, פסקה ז (19.8.2014)). אך זכותו של הצד השלישי תלויה כולה בזכותו של המבוטח, שהוא כאמור המוטב הנהנה מן הביטוח. החובה המוטלת על המבטח היא החובה "לשפות את המבוטח בשל חבות כספית שהמבוטח עשוי להיות חייב בה לצד שלישי" (ע"א 3182/02 אשד (1980) מהנדסים ויועצים תעשייה ניהול ומכון בע"מ נ' המגן חברה לביטוח בע"מ, פ"ד נח(2) 179, 186 (2003)). ברור שזכותו של הצד השלישי כלפי המבטח אינה יכולה להיות חזקה יותר מזכותו של המבוטח כלפי המבטח (נילי כהן "חוזה לטובת צד שלישי" חוזים כרך ג 93, עמ' 115 (דניאל פרידמן ונילי כהן עורכים, 2003)). סעיף 68 סיפא לחוק גם מבהיר כי "טענה שהמבטח יכול לטעון כלפי המבוטח תעמוד לו גם כלפי הצד השלישי". הדברים ברורים – מקום שבו עומדת למבטח טענה כלפי המבוטח היא תעמוד גם כלפי הצד השלישי, שזכותו לקבלת תגמולים כפופה כאמור לכל "כללי המשחק" החלים בין המבטח למבוטח.

ויודגש, סעיף 68 לחוק אינו מעביר לצד השלישי את זכותו של המבוטח לתגמולים, אלא רק מקנה לו זכות לתבוע אותם ישירות מהמבטח (ראו גם: שחר ולר חוק חוזה הביטוח, תשמ"א-1981 כרך ב', עמ' 372 (פירוש לחוקי החוזים מיסודו של ג' טדסקי, 2007) (להלן: ולר, חוק חוזה הביטוח)). שלא כדעת חברי, אני סבור כי סעיף 68

לחוק מקנה לצד השלישי זכות דיונית, ולא מהותית (אף כי לא הייתי מרחיק לכת וקובע שמשמעות הדבר כי פסק דין נגד המבוטח הוא יסוד הדרוש לצורך תביעת הצד השלישי. והשוו: נתניהו, עמ' 21-24). המדובר בכלי דיוני שנועד לממש את הזכות המהותית, שהיא זכותו של המבוטח, המעוגנת בקשר חוזי בינו לבין המבטח.

4. באשר ל"טענה" שהמבטח יכול לטעון כלפי המבוטח והעומדת לו גם כלפי הצד השלישי כלשון סעיף 68 לחוק, בניגוד לדעת חברי, אינני סבור כי בענייננו יש מקום להבחין בין טענות שניתן לטעון כלפי המבוטח וצדדים שלישיים גם יחד, לבין טענות שכוחן יפה רק כלפי המבוטח. כאמור, ביטוח האחריות שואב את כל התחייבויותיו, כוחו, תוקפו ותנאיו מחוזה הביטוח שנחתם בין המבוטח למבטח. ויובהר, בענייננו, אין חולק כי המבוטח מסר דיווח כוזב למבטח (משיכה 1) בכוונת מרמה, על מנת לקבל תגמולי ביטוח, והמבטח פטורה בגין כך מחובתה כלפי המבוטח לפי סעיף 25 לחוק. לטעמי, ועל פי לשונם הברורה של סעיפים 25 ו-68 לחוק, בנסיבות אלו, משנשמט היסוד לתשלום תגמולי ביטוח למבוטח, לאור הדיווח הכוזב שנמסר על ידו, גם החובה "להגן" עליו מפני הסיכון שבתביעת צד שלישי, נשמטת מאליה. זאת גם בהתחשב בתכלית של סעיף 25, שנועד להרתיע מפני ביצוע המעשים הכלולים בסעיף, בכוונת מרמה (ראו גם: רע"א 230/98 הפניקס הישראלי חברה לביטוח בע"מ נ' נסרה, פסקה 3 (19.5.1998)).

5. בהתחשב בכך שהזכות המוקנית לצד שלישי במסגרת סעיף 68 היא זכות דיונית להשקפתי, אין ב"כוח התביעה" כהגדרת חברי, שהתגבש עם קרות מקרה הביטוח, כדי לסייע למערער, הצד השלישי. הרי, אין חולק כי גם כאשר למבוטח עצמו, טרם הדיווח הכוזב, התגבשה "עילת (כוח) תביעה" לפי פוליסת הביטוח. ללמדך, שיש בכוחו של אירוע מאוחר כדי להשפיע בדיעבד על קיומה של עילה. היינו, מעשה המרמה שלאחר מעשה רוקן מתוכן את אותה עילה, ואיין את חובתה של המבטח לשלם למבוטח את תגמולי הביטוח. המרמה במקרה זה משפיעה גם על "כוח התביעה" שהיה בידי הצד השלישי, ושומטת את הקרקע גם תחת תביעתו, שהרי זכאותו לתגמולים מותנית כאמור בחבותה של המבטח לשפות את המבוטח בגין חבותו (ראו: ולר, חוק חוזה הביטוח כרך ב, עמ' 368).

6. בנסיבות מקרה זה, מצבו של הצד השלישי תם הלב אינו שונה ממצבו של צד שלישי, אף הוא תם לב, אשר נפגע בתאונה, כאשר הפוגע בענייננו לא התקשר עם מבטח בחוזה לביטוח אחריות. גם זה וגם זה עשויים להיות תמי לב, ויכול שלא נפל כל רבב במעשיהם, אך שניהם אינם זכאים לקבל מהמבטח תגמולי ביטוח כפיצוי על נזקיהם.

כפי שצוין לעיל, סעיף 68 לחוק נועד, בין היתר, למנוע מצב שבו המבוטח יקבל תגמולי ביטוח אך יימנע מלהעבירם לצד השלישי. משעה שהמבוטח ביצע מעשה מרמה השולל ממנו את תגמולי הביטוח, פשיטא כי תכלית זו אינה עומדת עוד. שכן המבטח אינו חב עוד בתשלום אותם תגמולים וממילא לא קיים עוד חשש כי אלו יועברו לידי המבוטח מבלי שהצד השלישי ייהנה מהם. אימוץ עמדתו של חברי במצבים הדומים לענייננו, יטיל על המבטחים הלכה למעשה מעין חובת פיצוי מוחלטת גם במקרה שבו אין כיסוי ביטוחי, בדומה לחובתה של "קרנית" בשוק ביטוח החובה.

יצוין בשולי דברים אלו, כי סעיף 69 לחוק הדן בזכויותיו של הצד השלישי כאשר המבוטח נקלע לחדלות פירעון, אינו מהווה תימוכין לפרשנות המוצעת על ידי חברי. כל שמורה הסעיף הוא, כי בהיקלעות המבוטח לחדלות פירעון, תגמולי הביטוח המשולמים על פי החוזה לביטוח אחריות יהיו מיועדים לתביעת צד שלישי, ואינם ניתנים לחלוקה בין נושי המבוטח. זהו תפקידו של הסעיף ולא יותר מכך. אדרבה, אם יוכח שקיימת למבטח "טענה" כלפי המבוטח לפי סעיף 68 לחוק, אזי תעמוד למבטח אותה טענה כלפי צד שלישי, גם במקרה שבו המבוטח חדל פירעון.

לעמדת אפוא, די באמור לעיל כדי להביא למסקנה כי יש לדחות את הערעור. עם זאת, אדרש גם לנימוקים הנוספים שהועלו בחוות דעתו של חברי.

קיומו של קשר סיבתי בין המרמה לבין הזכאות

7. לעמדת חברי, כאשר לא מתקיים קשר סיבתי בין המרמה לבין זכאותו של הצד השלישי לתגמולי הביטוח, אין מקום לשלול את זכאותו של אותו צד שלישי לתגמולי ביטוח. אך גם בעניין זה דעתי שונה מדעת חברי.

ברי כי בנסיבות בהן הוכח כי הצד השלישי היה שותף למרמה, יחול על המבטח הפטור מתשלום תגמולי ביטוח לפי סעיף 25 לחוק. הוא הדין כאשר קיים קשר סיבתי בין המרמה לבין זכאותו של הצד השלישי לתגמולי ביטוח. השאלה העומדת לדיון היא אפוא, האם פטור המבטח מתשלום תגמולי ביטוח לצד שלישי, במקרה שבו לא מתקיים קשר סיבתי בין המרמה – מצד המבוטח – לבין זכאותו של הצד השלישי לתגמולי ביטוח. לצד שאלה זו, מתעוררת גם השאלה מה דינו של המבוטח, במקום שבו לא מתקיים קשר סיבתי בין המרמה לבין זכאותו של המבוטח לקבלת תגמולים.

8. בפסיקת בתי המשפט בערכאות הדיוניות ניתן ביטוי לגישות שונות באשר לשאלה, מה דינו של מידע כוזב אשר אינו משפיע על חבות המבטח או על היקפה

(לסקירה מפורטת ראו: אליאס כרך ב, עמ' 1057-1062). היו שסברו כי בנסיבות שבהן המצג הכוזב שהוצג לפני המבטח לא היה בו בפועל כדי להשפיע על החובה החוזית או על היקפה, לא קמה הצדקה לפטור את המבטח מתשלום תגמולי ביטוח (ראו למשל: ת"א (שלום י-ם) 9776/06 אמסלם נ' איילון חברה לביטוח בע"מ (26.11.2007); תא"מ (שלום כ"ס) 11115-03-14 כלל חברה לביטוח בע"מ נ' אוחיון (29.12.2015); וזו גם עמדת המלומדים אליאס ו-ולר (אליאס כרך ב, עמ' 1062; ולר, חוק חוזה הביטוח כרך א, עמ' 552)). לעומת זאת, היו שסברו כי בהתקיים הנסיבות האמורות בסעיף 25 לחוק, ואם הוכחה כוונת מרמה, המבטח יהא פטור מתשלום תגמולי ביטוח גם בהיעדר קשר סיבתי בין המרמה לבין חבות המבטח (ראו למשל: ת"א (שלום י-ם) 2353/02 צ'ונה נ' ביטוח ישיר איי. די. איי. (7.8.2003); ע"א (מחוזי י-ם) 9625/06 הפניקס הישראלי חברה לביטוח בע"מ נ' מלכה (5.9.2007); ת"א (שלום ת"א) 49227/05 רהיטי רגבה אגש"ח בע"מ נ' חסיב (4.10.2013); תא"מ (שלום קריות) 22434-02-14 איילון חברה לביטוח בע"מ נ' חליל המאם, פסקה 27 והאסמכתאות שם (24.11.2017)).

במאמר מוסגר יצוין כי במקרים מסוימים קיומו של קשר סיבתי בין המרמה לבין זכאות המבוטח נדרש כתנאי להוכחת "כוונת מרמה" (ת"א (שלום י-ם) 1126/04 נורני נ' שומרה חברה לביטוח בע"מ (30.12.2004); ת"א (שלום רח') 1882/00 טרבלוס נ' הדר חברה לביטוח (7.11.2002)).

9. במסגרת ההליך בענייננו, המבוטח לא הכחיש כי מסר הודעה כוזבת בדבר נסיבות התאונה והגורם לתאונה. גם כוונת המרמה אינה שנויה במחלוקת, למעשה. בנסיבות אלו, משהתקיימו התנאים המקימים פטור מחובת תשלום תגמולים על פי סעיף 25 לחוק, לדעתי אין צורך להוכיח כל קשר סיבתי בין המרמה לבין חבות המבטח או היקפה.

10. נראה כי גישה זו מקבלת חיזוק בהתחשב בהוראות סעיפים 6-8 לחוק, שעניינן חובות המבוטח בתקופה הטרום-חוזית ותוצאת הפרתן. בהקשר זה, המחוקק נתן את דעתו לנסיבות שבהן לא הוכח קשר סיבתי בין פעולות המבוטח לבין חבות המבטח. זאת, לגבי אי-גילוי תשובה "מלאה וכנה" לגבי ענין מהותי, בתקופה שלפני קרות מקרה הביטוח. ואבהיר – סעיף 6 לחוק שעניינו חובת גילוי טרום חוזית, מטיל על המבוטח חובה להשיב תשובה "מלאה וכנה" לשאלה שנשאל המבוטח על ידי המבטח, ב"ענין מהותי" ("ענין שיש בו כדי להשפיע על נכונותו של מבטח סביר לכרות את החוזה", סעיף 6(א) לחוק). סעיף 7(א) לחוק קובע, כי מתן תשובה בעניין מהותי שאינה מלאה וכנה, מזכה את המבטח באפשרות לבטל את חוזה הביטוח. לפי סעיף 7(ב) לחוק, אם

קרה מקרה ביטוח טרם בוטל החוזה, המבטח יחויב בתשלום תגמולי ביטוח מופחתים, והוא יהיה פטור כליל מתשלום תגמולי ביטוח, בנסיבות המוגדרות בסעיף, ובהן, אם התשובה ניתנה על ידי המבוטח "בכוונת מרמה". סעיף 8 לחוק קובע כך:

"(8) המבטח אינו זכאי לתרופות האמורות בסעיף 7 בכל אחת מאלה, אלא אם התשובה שלא היתה מלאה וכנה ניתנה בכוונת מרמה:

(1) ...

(2) העובדה שעליה ניתנה תשובה שלא היתה מלאה וכנה חדלה להתקיים לפני שקרה מקרה הביטוח, או שלא השפיעה על מקרהו, על חבות המבטח או על היקפה." [ההדגשות אינן במקור – ד.מ.]

אם כן, סעיף 8(2) לחוק קובע כי בהיעדר כוונת מרמה, אי-גילוי עובדה שלא השפיעה על חבות המבטח או על היקפה אינו פוטר את המבטח מתשלום. כלומר, לגבי אי-גילוי בתקופה הטרומ חוזית, בהיעדר קשר סיבתי בין אי-הגילוי לבין חבות המבטח, המבטח לא ישתחרר מהחובה לשאת בתגמולי ביטוח. אך אם אי-הגילוי נעשה מתוך "כוונת מרמה", המבטח זכאי להשתחרר מחובתו (ראו גם: ע"א 897/95 גיל נ' הכשרת הישוב, חברה לביטוח בע"מ (19.11.1996); אליאט כרך א, עמ' 385).

11. לעומת זאת, סעיף 25 לחוק – שעניינו כאמור בתקופה שלאחר קרות מקרה הביטוח – שותק לגבי השאלה, האם נדרש "קשר סיבתי" בין המרמה לבין חבות המבטח כדי לפטור את המבטח מחבותו. שתיקה זו מגלה על פניה שלא קיימת דרישה לקשר סיבתי. זאת, בניגוד כאמור לסעיף 8(2) לחוק, לפיו כאשר לא קיימת כוונת מרמה, היעדר קשר סיבתי בין חבות המבטח לזכאותו עשוי לפטור את המבטח מחבותו.

מכאן אפוא מתחזקת העמדה, כי במסגרת סעיף 25 לחוק שהתנאי המרכזי שבו הוא כי התקיימה "כוונת מרמה", הושמטה במכוון הדרישה לקשר סיבתי כאמור.

12. לשלמות התמונה יצוין כי גם סעיף 24 לחוק, שעניינו הקטנת חבות המבטח בשל אי-קיום חובות המבוטח לאחר קרות מקרה הביטוח, דורש קיומו של קשר סיבתי על מנת להפעיל את התרופה שבו. כך, לפי תנאי הסעיף, רק כאשר קיומה של החובה "היה מאפשר למבטח להקטין חבותו", תקטן חבות המבטח בשל אי-קיום החובה האמורה (ראו גם סעיף 24(א)(2), ולעניין היחס בין סעיף 24(א) לבין סעיף 24(א)(2) ראו גם: ולר, חוק חוזה הביטוח כרך א', עמ' 538-539). גם בהקשר זה, אם כן, מתחזקת המסקנה כי מסעיף 25 שעיקר הדגש בו הוא כי נעשה דיווח כוזב בכוונת מרמה

(וכותרתו: "מרמה בתביעת תגמולים"), הושמטה במכוון הדרישה לקשר סיבתי בין המרמה לחבות המבטח או היקפה.

מכאן אפוא, ולאור התלות הברורה בין זכותו של צד שלישי לבין זכותו של המבוטח, לדעתי, אף אם לא נמצא קשר סיבתי בין פעולות המרמה לבין חבות המבטח, חל הפטור הקבוע בסעיף 25 לחוק. זאת בהינתן כאמור, הוראת סעיף 68 סיפא לחוק שעל פיה טענה שהמבטח יכול לטעון כלפי המבוטח, תעמוד לו גם כלפי צד שלישי.

13. בשולי הדברים ולמעלה מן הצורך, יצוין כי לדעתי יש גם ממש בקביעת בית המשפט המחוזי כי במקרה זה יכולתה של המבטחת להתגונן מפני תביעת הצד השלישי, אכן ניזוקה כתוצאה מפעולת המרמה. כפי שקבע בית המשפט המחוזי:

"יכולתה של המבטחת להתגונן מפני תביעת צד שלישי נחלשת אף היא כאשר המבוטח מסר לה פרטים מוטעים. הדבר קיבל ביטוי גם במקרה זה, בו אין ספק כי יכולתה של המערערת להתגונן מפני תביעתו של המשיב ביחס להיקף הנזק שנגרם לו נפגעה, מאחר ולא קיבלה דיווח על פרטי התאונה בזמן אמת" (פסקה 11).

אכן, לא בנקל ניתן לקבל את הטענה כי פעולת המרמה מצד המבוטח לא השליכה במאומה על היקף החבות שחבה המבטחת כלפי הצד השלישי, אף כאשר הוא מצדו היה תם לב ולא נפל פגם במעשיו.

סעיף 29 לחוק – טעד מיוחד

14. עוד קבע חברי, כי גם בהוראות סעיף 29 לחוק יש כדי לסייע לצד שלישי תם לב. כפי שציין חברי, המדובר בסמכות שביזור, הניתנת לבית המשפט להגמיש הוראות בפוליסת ביטוח שאחרת עלולות להיות נוקשות מידי. ברם, עיקר יישומו של הסעיף הוא במקרים בהם עלול מבטח להתנער מתשלום בגין אי-עמידת המבוטח בתנאים צורניים או בתנאים אחרים חסרי חשיבות שנקבעו בפוליסה (רע"א 9089/08 יוניק מחסני ביגוד והנעלה בע"מ נ' הפניקס הישראלי חברה לביטוח בע"מ, פסקה ו (27.11.2008); ולר, חוק חוזה הביטוח כרך א, עמ' 652). דרך המלך ליישום הוראות הסעיף היא במקום שבו הופר או לא קויים תנאי מוקדם לחבות, הכרוך בביצוע פעולה מסוימת (למשל, אם לא הותקן אמצעי מיגון כפי שנדרש במסגרת הוראות הפוליסה) (אליאס כרך א, 697-698). השימוש בסעיף נעשה גם באשר לתניה המסייגת את הכיסוי

הביטוחי, במקום שבו לא הייתה לכך משמעות ממשית על היקף הסיכון הביטוחי שהמבטח לקח על עצמו (כך למשל, כאשר אחד מתנאי הפוליסה היה כי השימוש ברכב הוגבל רק למטרות עסקיות אך הוכח כי לא ניתן לכך משקל ממשי) (ע"א 11081/02 דולב חברה לביטוח בע"מ נ' קדוש, פסקאות 65-67 (25.6.2007)). על פני הדברים, איננו סבור כי ניתן להחיל את הוראות הסעיף גם על מקרה כבענייננו, במקרה שבו המבוטח מסר מידע כוזב בכוונת מרמה, לאחר קרות מקרה הביטוח. לטעמי, מצב דברים זה אינו יכול לקבל "הכשר" באמצעות המסלול הקבוע בסעיף 29 לחוק, ואינו יכול להיכנס בגדרי המצבים שבהם בית משפט רשאי "להקל" בקיומו של תנאי בחוק או בפוליסה, אף אם במוקד הדיון עומד עניינו של צד שלישי תם לב.

15. ומילת סיום. בית משפט השלום קבע כי על הנתבעים (המבוטח והמבטחת) לשאת בתשלום לתובע (המערער), "ביחד ולחוד" וכי "ככל שהנתבעת היא שתשלם את התשלומים הנ"ל לתובע, ישפה אותה הנתבע בגין כל תשלום ותשלום" (פסקה 60). היינו, התוצאה היא, כי טענת המבטחת כי היא פטורה מתשלום תגמולים למערער, לפי הוראות סעיף 25 לחוק – נדחתה, אך לצד זאת נקבע כי היא זכאית להיפרע מהמבוטח מכל תשלום שישולם (ככל שישולם) על ידה למערער. קשה עד מאד להלום מהלך דברים זה.

במצב דברים רגיל, זכות התביעה הישירה יוצרת זיקה בלתי אמצעית בין הצד השלישי לבין המבטח, על מנת שישולמו לצד השלישי תגמולי הביטוח שחב המבטח, תוך "דילוג" על החוליה האמצעית – המבוטח (אף כי הלכה למעשה תביעות רבות מסוג זה, מוגשות ממילא נגד המבוטח והמבטח יחדיו (ראו גם: ולר, חוק חוזה הביטוח כרך ב, עמ' 372)). בענייננו, לפי תוצאת פסק דינו של בית משפט השלום, זכות התביעה הישירה הקנתה כביכול לצד השלישי את האפשרות להיפרע מהמבוטח, באמצעות חוליה מגשרת אחרת – המבטח. המבטח אינו חב בתשלום תגמולים למבוטח (שהרי הוא זכאי להיפרע מהם מהמבוטח), אך בכל זאת עליו לשלם לצד השלישי. אלא שחייב המבטח לשמש כ"צינור" לתשלום חובת המבוטח, מעורר קושי. בבסיס הוראת סעיף 68 לחוק עומדת ההנחה כי זכות התביעה הישירה אינה פוגעת במבטח, שכן כל שנדרש ממנו הוא לשלם את תגמולי הביטוח שהוא חב לשלם למבוטח, ישירות לצד השלישי (ולר, חוק חוזה הביטוח כרך א, עמ' 364). אין ספק כי במצב דברים כפי שתואר לעיל, אין המדובר בתגמולי ביטוח שהמבטחת חבה לשלם, שכן נקבע שהיא זכאית לשיפוי מהמבוטח בגין תשלומם. המבטחת גם ניזוקה ממהלך זה, שכן עליה לנקוט בהליכים כלפי המבוטח על מנת להיפרע מהתשלום ששולם. לכן, חיובה של המבטחת במקרה זה אינו עולה בקנה אחד עם ההיגיון ועם הוראות הדין.

16. ענייננו בביטוח אחריות, ביטוח רשות שעניינו ומהותו הגנה על מבוטח מפני סיכון לחבות כספית כלפי צד שלישי. בנסיבות המקרה, לאור העובדה שהמבוטח מסר דיווח כוזב למבטחת בכוונת מרמה, ולפי לשונם הברורה של סעיפים 25 ו-68 לחוק, משנשמט היסוד לתשלום תגמולי ביטוח למבוטח, נשמטה גם חובת המבטחת לשאת בתגמולי ביטוח באשר לצד השלישי. כמו כן, בהתחשב באופייה הדיוני של הוראת סעיף 68 לחוק, אין ב"כוח התביעה" שהתגבש עם קרות מקרה הביטוח כדי לשנות מסקנה זו. משנמצאה כוונת מרמה במעשי המבוטח, אין צורך להוכיח קשר סיבתי בין המרמה לבין חבות המבטח או היקפה על מנת שיתגבש פטור המבטחת מתשלום לצד השלישי, לפי סעיף 25 לחוק. לעמדתנו גם אין לאפשר מהלך דברים שבו המבטחת תחויב בתשלום תגמולים לצד שלישי, אף כי היא אינה חבה לשלם למבוטח, תוך חיובו בשיפוי המבטחת.

לו תישמע דעתי אפוא, הערעור יידחה.

ש ו פ ט

השופטת י' וילנר:

1. קראתי את חוות הדעת המקיפות של חבריי השופטים י' עמית ו-ד' מינץ, ובמחלוקת ביניהם אני מצטרפת לחוות דעתו של השופט מינץ.

הגם שיש טעם רב בדרכו של השופט עמית לנוכח ההצדקות השונות עליהן עמד, אני סבורה כי לשון החוק ותכליתו תומכות בתוצאה אליה הגיע השופט מינץ. אנמק עמדותי.

2. כפי שצוין בחוות הדעת של חבריי, המסגרת הנורמטיבית בענייננו מצויה בהוראות סעיפים 68 ו-25 לחוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981 (להלן: החוק). סעיף 68 לחוק, אשר מכונן יריבות ישירה בין הצד השלישי לבין המבטח, קובע בסופו כי "טענה שהמבטח יכול לטעון כלפי המבוטח תעמוד לו גם כלפי הצד השלישי". סעיף 25 לחוק קובע כי מסירת עובדות כוזבות למבטח על-ידי המבוטח בכוונת מרמה, פוטר את המבטח מחובתו. יישום שילוב הוראות אלה על ענייננו מוביל למסקנה לפיה המבטחת רשאית להעלות את טענת הפטור העומדת לה כנגד המבוטח מכוח סעיף 25 לחוק, גם כלפי המערער, הוא הצד השלישי.

אני שותפה לדעתו של חברי השופט מיינץ, כי סעיף 68 לחוק מעניק לצד השלישי זכות דיונית במהותה, הנובעת מזכויותיו של המבוטח ותלויה בהן (ראו פסקאות 3-7 לחוות דעתו של השופט מיינץ והאסמכתאות המובאות בהן). מכאן, שלצד השלישי אין יותר ממה שיש למבוטח (אלא אם כן נאמר אחרת בדין, כמו לדוגמא במקרה של תשלום "השתתפות עצמית" כמפורט בסעיף 23(ב) לפוליסה התקנית מכוח תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי), התשמ"ו-1986). משמעות הדברים היא כי ככל שהזכות של המבוטח מותנית בהתקיימות תנאי הפוליסה, בין אם לפני כריתתה ובין אם לאחר הכריתה, כך גם זכותו של הצד השלישי מותנית בהתקיימות תנאים אלה – והיא אינה עומדת בפני עצמה. חיזוק משמעותי לגישה זו מצוי בסעיף 68 עצמו, אשר קובע כי למבוטח קיימת זכות להתנגד למימוש הזכות של הצד השלישי, ובכך להשפיע על היריבות הישירה בין המבטח לבינו (ראו: ירון אליאס דיני ביטוח 1240-1241 (2016) (להלן: אליאס)).

אשר על כן, אני סבורה כי אין לצד השלישי בענייננו זכויות עודפות על אלה של המבוטח.

4. בבסיס חוות דעתו של השופט עמית עומדת ההנחה כי סעיף 68 מקנה לצד השלישי זכות מהותית, וכי הוא "מעין מוטב" הרשאי לתבוע ישירות את המבטח (ראו: פסקאות 11-13 לחוות דעתו של השופט עמית). בנוסף לכך, השופט עמית מציין כי היעדר קשר סיבתי בין מעשה התרמית של המבוטח לבין חבותה של המבטחת כלפי הצד השלישי, כמו גם היכולת של הצד השלישי תם-הלב לתקן את מחדלו של המבוטח, הם שיקולים רלוונטיים המשליכים על התוצאה בענייננו (ראו: פסקאות 21-24 לחוות דעתו של השופט עמית).

כאמור, אף אם יש מקום לקבל הנחות אלה ולהתחשב בשיקולים האמורים לצורך הכרעה בסוגיה, דעתי היא כי אין בכוחם של אלו כדי להתגבר על לשונו הברורה של סעיף 68 סיפא לחוק הקובע כי טענה שיש למבטח כלפי המבוטח תעמוד למבטח גם כלפי הצד השלישי.

6. כפי שצוין בחוות דעתו, אף השופט עמית מסכים כי "פשוטו של מקרא" מוליק לתוצאה לפיה המבטח יכול להעלות כנגד צד שלישי תם לב טענת פטור לפי סעיף 25 לחוק. עם זאת, לשיטתו, לשון הסעיף סובלת גם פרשנות נוספת המוליכה לתוצאה שונה.

הצעתו של השופט עמית היא לפרש את המילה "טענה" בסעיף 68 סיפא, ככוללת אך ורק טענות אשר היה בכוחן לשלול את הכיסוי הביטוחי אם התביעה הייתה מוגשת מיד ובסמוך לאחר קרות מקרה הביטוח. לעומת זאת, כך לשיטתו של השופט עמית, במקרים בהם מיד לאחר קרות מקרה הביטוח מתגבש בידי הצד השלישי "כוח תביעה" כלפי המבטח לפי סעיף 68 לחוק, אין לשלול ממנו כוח זה רק בשל מעשי המבוטח שאירעו במועד מאוחר יותר. חיזוק לעמדה זו מוצא השופט עמית באבחנה בין "טענה חיצונית" לחוזה הביטוח לבין "טענה פנימית", הנובעת מתנאיו של חוזה הביטוח, אשר נדונה ברע"א 5912/91 המגן חברה לביטוח נ' מצליח, פ"ד מט(3) 265 (1995) (להלן: עניין מצליח).

ואולם, כאמור, נדמה לי כי יש קושי למצוא עיגון לאבחנה זו בלשון החוק ובתכליתו.

7. ראשית, אני סבורה כי יש הבדל של ממש בין האבחנה שנקבעה בעניין מצליח לבין האבחנה המוצעת על-ידי חברי השופט עמית. בעניין מצליח דן בית המשפט בפרשנות סעיף 69(א) סיפא לחוק הקובע, בדומה לסיפא של סעיף 68 לחוק, כי "טענה שהמבטח יכול לטעון כלפי מבוטח תעמוד לו גם כלפי הצד השלישי". השאלה שהתעוררה במקרה זה הייתה האם המבטח רשאי להעלות כלפי הצד השלישי טענת קיזוז העומדת לו כלפי המבוטח בגין חוב פרמיה שהמבוטח לא שילם. בפסק הדין צוין כי חרף מחדלו של המבוטח לשלם את הפרמיה בה הוא חב, חוזה הביטוח נותר בתוקפו, שכן המבטחת לא שלחה הודעה על ביטולו, כנדרש בסעיף 15(א) לחוק. כן נקבע כי טענת קיזוז שאין לה יסוד בחוזה הביטוח, אינה נכללת בגדר הטענות שהמבטח זכאי להעלות כלפי צד שלישי. בהקשר זה הובהר כי פירוש לפיו המבטח יהיה רשאי להעלות כלפי הצד השלישי טענות חיצוניות, החורגות מחוזה הביטוח ואשר אינן נובעות ממנו, יסכל את מטרת החוק (ראו גם: אליאט, 1252).

אני סבורה כי האבחנה האמורה שנקבעה בעניין מצליח אינה מסייעת לאבחנה המוצעת בחוות דעתו של השופט עמית ואינה מחזקת אותה. כאמור, בעניין מצליח הובהר כי חוזה הביטוח נותר בתוקפו בעת בירור התביעה שהגיש הצד השלישי נגד המבטח, ולכן המבטח חב בתגמולי הביטוח כלפי הצד השלישי לפי חוזה זה. בענייננו, לעומת זאת, המבטחת טוענת כי במועד בירור התביעה שהוגשה על-ידי הצד השלישי, היא הייתה פטורה מחובתה כלפי המבוטח לפי חוזה הביטוח ומכוחו, שכן סעיף 25 לחוק, ממנו נובע הפטור האמור, הוא סעיף קוגנטי החל על כל הפוליסות מהסוג הנדון

(ראו פסקה 16 לחוות דעתו של השופט עמית). פטור זה הנובע מחוזה הביטוח שבין המבטחת לבין המבוטח, מהווה טענה "פנימית" לפי האבחנה שנקבעה בעניין מצליח, ומשכך, היא עומדת למבטחת אף כשהיא נטענת כלפי צד שלישי תם לב. כך בענייננו.

8. שנית, ולגופה של האבחנה המוצעת בחוות דעתו של השופט עמית, לא מצאתי הצדקה להבחין בין טענות פטור הנובעות ממעשי המבוטח שבוצעו טרם קרות מקרה הביטוח, לבין טענות פטור הנובעות ממעשי המבוטח שבוצעו לאחר קרות מקרה הביטוח, וזאת אף אם הייתי מאמצת את הנחותיו של השופט עמית ואת השיקולים הרלוונטיים להכרעה לשיטתו.

לשם ההמחשה נבחן שני תרחישים אפשריים – בתרחיש הראשון, לפני שאירע מקרה הביטוח, המבוטח מסר למבטח מידע שקרי לפיו הוא לא היה מעורב בתאונות קודמות, וזאת על-מנת להוזיל את הפרמיה בה יחויב. למבטח נודע על המרמה רק לאחר שאירע מקרה הביטוח (ראו סעיפים 6 ו-7 לחוק). בתרחיש השני, לאחר שאירע מקרה הביטוח, המבוטח מסר מידע שקרי למבטח לפיו הוא לא היה אשם בתאונה שאירעה, ואף זאת כדי למנוע ייקורן של פוליסות עתידיות. נניח כי בשני התרחישים הצד השלישי מגיש את התביעה נגד המבטח מכוח סעיף 68 לחוק, לאחר שנודע למבטח על המרמה. עוד נניח כי בשני התרחישים הצד השלישי תם לב, ויכול היה למסור את המידע הנכון למבטח ובכך לתקן את מחדלי המבוטח, וכי בשניהם לא קיים קשר סיבתי בין מעשיו של המבוטח לבין זכאותו של הצד השלישי לתגמולי הביטוח (שכן אף אם היה נמסר המידע הנכון, המבטחת לא הייתה נמנעת מכריתת החוזה, אלא לכל היותר – מייקרת את הפוליסה. ראו בעניין זה פסקאות 10-11 לחוות דעתו של השופט מיןץ).

מהי ההצדקה, בנסיבות אלה, להבחין בין שני התרחישים, כך שבראשון, כאשר המרמה נעשתה לפני קרות מקרה הביטוח, טענת המבטח כלפי המבוטח תעמוד לו אף ביריבותו מול הצד השלישי, ואילו בשני לא? ודוק, בשני המקרים מעניק המחוקק פטור למבטח מתשלום התגמולים למבוטח. לכן, אני סבורה כי ככל שעומדת למבטח טענה לגבי קיומו של פטור מכוח הוראות הפוליסה (או מהוראות החוק הקוגנטיות החלות עליה) כלפי המבוטח, עומדת לו טענה זו אף כלפי הצד השלישי, כאמור בסעיף 68 סיפא לחוק. אציין כי מכל מקום, אף אם תימצא הדרך להחריג טענות פטור שכאלה מגדר הטענות העומדות למבטח כלפי צד שלישי תם לב, הרי שאין הצדקה להחריג אך טענות פטור הנובעות ממעשה המבוטח לפני קרות מקרה הביטוח ולא להחריג טענות פטור הנובעות ממעשה המבוטח לאחר קרות מקרה הביטוח.

9. ועוד, אני סבורה כי ניתן לומר שלצד השלישי בתרחיש השני קיים "כוח תביעה" מיד לאחר קרות מקרה הביטוח באופן השולל מהמבטח את האפשרות להעלות כלפיו טענות הנובעות ממעשים מאוחרים למקרה הביטוח. כפי שצוין אף בחוות דעתו של השופט עמית, כוח התביעה של הצד השלישי כלפי המבטח נובע ונגזר מזכותו של המבוטח והיקפה (ראו פסקה 9 לחוות דעתו של השופט עמית). משכך, דעתי היא כי כפי שזכותו של המבוטח היא זכות המותנית, בין היתר, בתנאי הפטור הנזכרים בפוליסה ובהוראות החוק, כך גם זכותו של הצד השלישי מותנית בקיומה של זכות המבוטח בהתאם לתנאי הפוליסה. לנוכח האמור, אני סבורה כי "כוח התביעה" הקיים לצד השלישי גם בסמוך לאחר קרות מקרה הביטוח, מותנה אף הוא בזכויות המבוטח על-פי הפוליסה. על כן, בענייננו, שלילת התגמולים מהמבוטח בשל המרמה מצדו, בהכרח שוללת אף את התגמולים להם היה זכאי הצד השלישי אלמלא מעשיו של המבוטח.

9. לבסוף, כמו השופט מין, אף אני סבורה כי מטעמים של מדיניות משפטית, אין מקום להחיל בענייננו ובנסיבות המקרה הנדון את הוראת סעיף 29 לחוק, ואני מצטרפת לנימוקיו.

לנוכח כל האמור, אין בידי להצטרף לתוצאה אליה הגיע השופט עמית, ואני מסכימה לנימוקים ולתוצאה אליה הגיע השופט מין בחוות דעתו.

ש ו פ ט ת

הוחלט כאמור בפסק דינם של השופטים ד' מין וי' וילנר, כנגד דעתו החולקת של השופט י' עמית.

ניתן היום, ה' בתמוז התשע"ח (18.6.2018).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

ש ו פ ט